

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Rusnės Valytės
V kurso, civilinių ginčų
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Nepiniginio pobūdžio sprendimų vykdymo ypatumai
Peculiarities of Enforcement of Non-Monetary Decisions**

Vadovė: partnerystės prof. dr. Egidija Tamošiūnienė

Recenzentas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame baigiamajame rašto darbe analizuojama LR civilinio proceso kodekso LVII skyriuje įtvirtintų nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo tvarka. Analizuojant atskiras nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų rūšis bei įstatyme numatytus jų vykdymo ypatumus, yra siekiama nustatyti, ar vykdymo procesas siekiant apginti pažeistas neturtines asmenų teises, yra pakankamai efektyvus ir operatyvus.

Pagrindiniai žodžiai: nepiniginio pobūdžio teismo sprendimai, neturtinio pobūdžio reikalavimai, vykdymo procesas, vykdymo tvarka, ypatumai.

In this final thesis author analyzes procedures for the enforcement of judgements of non-monetary nature which are described in chapter LVII of the Codex of Civil Procedure of Republic of Lithuania. By analyzing individual types of non-monetary court decisions and peculiarities of their enforcement provided by the law, author aims to examine whether enforcement process to protect affected non-monetary subjects is sufficiently efficient and effective.

Key words: non-monetary court decisions, non-monetary type enforcements, enforcement process, enforcement procedures, enforcement peculiarities.

TURINYS

IŽANGA	4
1. VYKDYMO PROCESO SAMPRATA	7
1.1. Vykdymo proceso teisinė prigimtis	7
1.2. Vykdymo proceso paskirtis.....	10
1.3. Vykdytinų teismo sprendimų rūšys	14
2. PINIGINIŲ IR NEPINIGINIŲ VYKDOMŲJŲ DOKUMENTŲ VYKDYMAS.....	16
2.1. Vykdomųjų dokumentų pateikimo tvarka	16
2.2. Vykdomųjų dokumentų priėmimo tvarka.....	18
2.3. Priverstinio vykdymo priemonės	20
3. NEPINIGINIO POBŪDŽIO TEISMO SPRENDIMŲ VYKDYMO YPATUMAI..	24
3.1. Sprendimų dėl vaikų perdavimo vykdymo ypatumai	24
3.2. Sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus vykdymo ypatumai.....	29
3.2.1. Sprendimų, susijusių su skyriumi gyvenančių tėvų bei vaikų bendravimo užtikrinimu	30
3.2.2. Sprendimai dėl garbės ir orumo pažeidimų	34
3.3. Sprendimų dėl daiktų perdavimo vykdymo ypatumai	37
3.4. Sprendimų, susijusių su įkeldinimo bei iškeldinimo veiksmų atlikimu, vykdymo ypatumai.....	39
3.5. Sprendimų grąžinti į darbą ir pakeisti atleidimo iš darbo formuluotę vykdymo ypatumai.....	41
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	44
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56

IŽANGA

Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėję, jog teisingumas užtikrinamas tik tuomet, kai yra teisėtai, operatyviai bei veiksmingai įvykdomas teismo sprendimas. Taigi, teisinės sistemos efektyviam funkcionavimui bei teisinės taikos atkūrimui tarp ginčo šalių svarbus ne tik teismo sprendimo priėmimas byloje, tačiau taip pat ir šio sprendimo įgyvendinimo užtikrinimas.

Valstybei, užtikrinančiai *salus populi suprema lex esto* (lot. *žmonių gerovė – aukščiausias įstatymas*) principo įgyvendinimą, svarbus veiksmingos teisinės sistemos, kuri reglamentuotų tiek sprendimų priėmimą, tiek šių sprendimų vykdymo tvarką, egzistavimas. Įstatymas numato, jog atsakovui vengiant dalyvavimo nagrinėjant ieškovo ieškinį, tam tikrais atvejais gali būti taikomas sprendimo už akių priėmimas. Vis dėlto, sprendimo priėmimas – tik formalus teisingumo vykdymas, jei toks sprendimas galiausiai nėra realizuojamas, todėl labai svarbu užtikrinti galimybę teisingumą įgyvendinti priverstinai.

Priverstinio mechanizmo vykdymo procese neužtikrinimas ne tik sukeltų konstitucinės teisės į teisminę gynybą pažeidimą, bet taip pat ir nusivylimą, nepasitikėjimą valstybe bei vyraujančia teisine sistema. Tokia teisinė santvarka būtų neefektyvi: dėl teisės pažeidimų nukentėję žmonės ilgainiui nustotų kreiptis į teisingumą vykdančias institucijas su prašymu apginti jų pažeistas teises bei atstatyti teisėtą lūkesčių pusiausvyrą. Be to, neliktų prevencijos įstatymų pažeidimui, nes už tai negrėstų realios pasekmės. Tikėtina, jog susiklosčius tokiai situacijai žmonės imtųsi teisingumo vykdymo vairo į savo rankas, įsivyrautų savivalė ir teisinis nestabilumas. Būtent dėl šių tikslų – vyraujančios teisinės taikos - valstybei bei visuomenei labai svarbus efektyvios teisinės sistemos egzistavimas.

Temos aktualumas. Vykdomo veiksmus pradedant teismo sprendimo pagrindu, labai svarbu nustatyti, ar skolininkas teismo sprendimu įpareigojamas įvykdyti turtinio ar neturtinio pobūdžio reikalavimą. Atsižvelgiant į šio baigiamojo rašto darbo temą, darbo turinys orientuojamas į nepiniginio pobūdžio teismų sprendimų vykdymą, o piniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo tvarka aptariama tik tiek, kiek tai daryti tikslinga rašto darbo tikslui pasiekti.

Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimai apima įvairaus pobūdžio neturtines teises: teisę bendrauti su vaiku, teisę į garbę ir orumą, teisę naudotis nuosavybės teise priklausančiu turtu ir kt. Šios teisės pasižymi dominuojančiu moraliniu, emociniu, tačiau ne ekonominiu turiniu, o tai tiesiogiai lemia sunkesnę teismo sprendimo įgyvendinimą priverstine tvarka. Vis dėlto, neturtinių teisių pažeidimai gali sukelti daug neigiamų

pasekmių – kyla grėsmė psichologinei ir fizinei sveikatai, asmuo, pavyzdžiui, dėl garbės ir orumo teisių pažeidimo gali ne tik netekti pajamų, tačiau taip pat būti atstumtas visuomenės bei likti socialinio gyvenimo paraštėse. Todėl itin svarbus vykdymo proceso operatyvumo ir efektyvumo užtikrinimas.

Nagrinėjama tema yra aktuali bei svarbi, nes neturtinės teisės negali būti ginamos mažiau už turtines: priešingai, šių teisių glaudus ryšys su moralinėmis vertybėmis netgi turėtų būti apsaugomas prioritetine tvarka. Vis dėlto, jei teisės pažeidimą įvykdęs asmuo vengs teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje numatytą įpareigojimą įvykdyti gera valia, reikalingas toks prievartos mechanizmas, kuris būtų proporcingas ir teisingas skolininko atžvilgiu, tačiau pakankamai efektyvus užtikrinant išieškotojo teisių gynybą.

Darbo tikslas. Nustatyti, ar įstatyme numatytų nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumų užtenka vykdymo veiksmingumui ir operatyvumui (įvykdymui per įmanomai trumpiausią terminą) užtikrinti.

Darbo uždaviniai. Šio baigiamojo rašto darbo tikslui pasiekti, keliami uždaviniai:

1. Atskleisti vykdymo proceso sąvoką, tikslus, bendruosius vykdymo ypatumus, aptarti vyraujančias vykdymo prigimties koncepcijas; aptarti turtinio ir neturtinio pobūdžio teismo sprendimų rūšis nurodant, kodėl toks skirstymas yra reikšmingas vykdymo procese.
2. Atskleisti savybes, skiriančias nepiniginių vykdomųjų dokumentų vykdymą nuo piniginių vykdomųjų dokumentų vykdymo bei aptarti, kaip tai lemia vykdymo proceso efektyvumą.
3. Aptarti atskiras nepiniginio pobūdžio teismo sprendimo rūšis, jų vykdymo ypatumus; atlikus teismų praktikos analizę identifikuoti problemas, trukdančias vykdymo veiksmingumo užtikrinimui.

Darbo objektas. Baigiamajame rašto darbe daugiausiai dėmesio skiriama nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumams.

Metodai. Rašto darbo tikslui ir iškeltų uždavinių įgyvendinimui buvo panaudoti šie tyrimo metodai:

1. *Lingvistinis metodas.* Šis metodas taikytas atliekant Civilinio proceso kodekso, teismų praktikos bei aktualios specialiosios literatūros lingvistinę – žodinę analizę.
2. *Lyginamasis metodas.* Šis tyrimo metodas buvo plačiausiai taikomas rašant baigiamąjį rašto darbą. Teoriniu lygmeniu buvo lyginamos skirtingos teisės teorijoje vyraujančios mokslinės nuomonės, susijusios su vykdymo proceso prigimtimi. Taip pat, atliekant teismų praktikos analizę, lyginamasis metodas panaudotas lyginant skirtingą piniginių ir nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo tvarką.

3. *Loginis metodas*. Loginis metodas pasitelktas siekiant teisingai įvertinti teisės aktuose ir kituose teisės šaltiniuose nurodomus argumentus bei motyvus, kiek jie yra reikšmingi analizuojant vykdymo proceso ypatumus, taip pat siekiant užtikrinti baigiamojo rašto darbo nuoseklumą, dėstomų tezių sąsajumą bei neprieštaringumą.
4. *Sisteminis metodas*. Šio metodo pagalba buvo siekiama įvertinti Civilinio proceso kodekso normų, susijusių su vykdymo proceso ypatumais, praktinį pritaikymą teismų praktikoje.

Darbo originalumas. Šiandieninėje teisės doktrinoje, ypač Lietuvoje, nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumai nėra plačiai aptariami. Apžvelgus nacionalinius teisės mokslo šaltinius, nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo specifika koncentruotai aptariama E. Stauskienės ir V. Višinskio knygoje „*Teismo sprendimų vykdymas*“.

Šis baigiamasis rašto darbas, kitaip nei kiti viešai publikuojami rašto darbai susiję su nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymu, orientuotas nustatyti, ar įstatyme numatytų nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumų užtenka vykdymo efektyvumo užtikrinimui. Rašto darbe aptariamos nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojusios vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdymui pataisos, taip pat aptariamas poteisminės mediacijos pritaikomumo klausimas.

Šaltiniai. Pastebėtina, jog mokslinės literatūros nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo tema nėra daug. Rašant šį baigiamąjį rašto darbą pagrindinis naudotas šaltinis – Lietuvos teismų praktika, analizuojanti nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymą. Svarbiausi naudoti norminiai teisės aktai: Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas bei Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „*Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo*“. Pagrindinis specialiosios literatūros šaltinis - E. Stauskienės ir V. Višinskio knyga „*Teismo sprendimų vykdymas*“. Šiame baigiamajame rašto darbe taip pat buvo naudoti užsienio teisės doktrinos šaltiniai.

1. VYKDYMO PROCESO SAMPRATA

Šiame baigiamojo rašto darbo skyriuje pirmiausia bus siekiama atskleisti vykdymo proceso teisinės prigimties koncepcijas, padėsiančias geriau suprasti vykdymo proceso esmę bei užimamą vietą teisinėje sistemoje. Toliau bus aptariama vykdymo proceso esmė, tikslai, atskleidžiami bendrieji vykdymo, kaip civilinio proceso dalies, ypatumai, taip pat specifinės savybės. Galiausiai bus aptariamas teismo sprendimų skirstymas į turtinio ir neturtinio pobūdžio teismo sprendimus, nes šis skirstymas yra glaudžiai susijęs su rašto darbo tikslu bei tolimesniu darbo vystymu siekiant aptarti nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumus.

1.1. Vykdymo proceso teisinė prigimtis

Teisės teorijoje vyrauja dvi pagrindinės nuomonės, susijusios su teisine vykdymo proceso prigimtimi: pirmoji nuomonė teigia, kad vykdymas yra sudedamoji civilinio proceso dalis bei apibūdinama kaip paskutinę bylos, iškeltos pagal suinteresuoto asmens pareiškimą, stadiją, o antrasis egzistuojantis požiūris teigia priešingai - jog vykdymo procesas nėra tos pačios bylos tęsinys, o laikytinas visiškai atskiru, savarankišku procesu, kurį reguliuoja savarankiška teisės šaka – vykdymo proceso teisė (Laužikas, *et al.*, 2005, p. 495, 496).

Teismo sprendimų vykdymo pripažinimas civilinio proceso baigiamąja dalimi atspindi vadinamąjį tradicinį teisinės vykdymo prigimties požiūrį (Stauskienė, 2007, p. 73). Pažymėtina, jog ši koncepcija yra pripažįstama Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau tekste – EŽTT) jurisprudencijoje. 1997 m. kovo 19 d. byloje *Hornsby prieš Graikija*, EŽTT pažymėjo, jog teisė į tinkamą teismo procesą, numatyta Europos Žmogaus Teisių Konvencijos (toliau tekste – EŽTK) 6 straipsnio 1 dalyje, apima ir įsiteisėjusio teismo sprendimo vykdymą, todėl bet kokio teismo sprendimo vykdymas privalo būti laikomas integralia „*teismo proceso*“ pagal Konvencijos 6 straipsnį dalimi. Ši teisinė prigimties koncepcija vyrauja ir Lietuvos teisinėje sistemoje, o tai įrodo vykdymo procesą reglamentuojančių teisės normų inkorporavimas į LR civilinio proceso kodeksą (toliau tekste – CPK).

Reikšmingų išvalgų analizuojant civilinio ir vykdymo procesų bendrumą yra pateikiama prof. dr. E. Tamošiūnienės straipsnyje „*Teisinė vykdymo proceso prigimtis*“. Profesorė, analizuodama vykdymo proceso vietos nustatymo problemą teisinėje sistemoje, pirmiausia nurodo, jog teisingumo vykdymas ir jo įgyvendinimas (priimto teismo sprendimo vykdymas) yra glaudžiai susijęs bei sunkiai atribojamas (Stauskienė, 2007, p.

76). Sąsajumą tarp teisingumo vykdymo bei įgyvendinimo geriausiai įrodo bendras tikslas - teisinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimas.

Autorės nuomone, tikslinga išskirti tris teisinės taikos atkūrimo po teismo sprendimo priėmimo galimybes. Pirmasis atvejis apima savaime besirealizuojančius teismo sprendimus, kuomet ieškovo reikalavimas savaime yra patenkinamas, o jokių papildomų priemonių tam taikyti nereikia. Antrasis teisinės taikos atkūrimo būdas – kai skolininkas teismo sprendimą įvykdo geranoriškai, o valstybės prievartos mechanizmas teismo sprendimo įgyvendinimui nereikalingas. Aptarti teisinės taikos atkūrimo būdai yra veiksmingiausi ir ekonomiškiausi, tačiau teismo sprendimui savaime nesirealizuojant, o skolininkui atsisakant teismo sprendimą vykdyti geranoriškai, teisinė taika atkurama trečiuoju būdu – pasitelkiant įstatyme įtvirtintas priverstinio pobūdžio priemones. Pastaruoju atveju – būtinas valstybės įsitraukimas, nes kaip pažymima EŽTT 2015 m. balandžio 9 d. byloje *Tchokontio Happi prieš Prancūziją* - teisė į teisingą teismą apima ir teisę į tinkamą teismo sprendimų įgyvendinimą ir atitinkamą valstybės pareigą priverstinai įvykdyti priimtą teismo sprendimą. Taigi, priverstinis teismo sprendimo įgyvendinimas – kraštutinė teismo sprendimo realizavimo priemonė.

Tiek civilinio, tiek vykdymo procesų bendrumą pagrindžia ir tai, jog abiejuose procesuose dalyvauja teismas, vyrauja mišrus (imperatyvus – dispozityvus) teisinio reguliavimo metodas, sutampa dalykas, principai, taip pat yra pastebimas tokių teisės institutų kaip taikos sutarties sudarymo, nušalinimo vienybė (Stauskienė, 2007, p. 76).

Antroji vykdymo proceso teisinės prigimties koncepcija yra grindžiama savarankiškos teisės šakos idėja. Anot prof. dr. teisės teoretiko Alfonso Vaišvilos, pagrindiniai teisės skirstymo į šakas kriterijai yra du: pirmasis yra teisinio reguliavimo objektas, apimantis tam tikrus vienaarūšius teisinius santykius, bei antrasis - teisinio reguliavimo metodas, apimantis teisinio pobūdžio priemonių bei būdų sistemą, kuria yra siekiama daryti žmonių elgesiui poveikį (Vaišvila, 2000, p. 263). Skirstymui į teisės šakas taip pat svarbūs yra ir teisinio reguliavimo keliami tikslai, vyraujančių teisės principų specifika, tačiau šie kriterijai teisės teorijoje laikytini papildomais, o ne lemiančiais naujos teisės šakos egzistavimą.

Teisės teorijoje pažymima, jog vykdymo proceso, kaip savarankiškos teisės šakos koncepcija, pirmiausia yra grindžiama vykdymo procesą reguliuojančių normų metodo ir subjektų ypatumais.

Pirmiausia, šį požiūrį palaikantys šalininkai teigia, kad antstolių reikalavimų privalomumas tiek vykdymo procese dalyvaujantiems, tiek nedalyvaujantiems asmenims laikytini pavaldumu grįstais santykiais bei lemia vykdymo proceso teisinio reguliavimo

metodo ypatumą. Šio rašto darbo autorė sutinka su šio požiūrio šalininkų nuomone, jog antstolių turimų valdingų įgalinimų bei reikalavimų privalomumo reikšmė - neabejotina, tačiau nepritariama išsakomai pozicijai, jog tai lemia pavaldumo santykių susikūrimą. Manytina, jog vieninteliai šiame procese egzistuojantys pavaldumo santykiai – tarp teismo bei proceso šalių, o antstolio paskirtis vykdymo procese - užtikrinti teisėtą teismo sprendimo vykdymą. Teismo bei antstolio, kaip proceso subjektų, statusas bus analizuojamas šio skyriaus antrajame poskyryje.

Antrasis savarankiškos teisės šakos koncepcijos argumentas – subjektų. Šią vykdymo prigimties koncepciją palaikantys procesualistai teigia, jog teismas nėra vykdymo proceso metu susiklostančių teisinių santykių privalomuoju subjektu. Šio rašto darbo autorė su šiuo argumentu taip pat negali sutikti, nes teismo, kaip subjekto, eliminavimas vykdymo procese sukeltų neigiamų pasekmių siekiant užtikrinti vykdymo proceso operatyvumą bei veiksmingumą. Teismas atlieka antstolių procesinės veiklos kontrolę, kurios tikslas – užtikrinti kuo operatyvesnį išieškotojo pažeistų teisių ir teisėtų interesų atkūrimą. Taigi, nors teismo vaidmuo pasikeičia, tačiau šio subjekto dalyvavimas išlieka būtinas siekiant vykdymo proceso tikslų.

Teisės teorijoje randama ir kitų argumentų, kurių pagrindu vykdymo procesas turėtų būti laikomas atskira teisės šaka. Vienas jų - skiriasi civilinio ir vykdymo proceso keliami tikslai: civilinio proceso tikslas – nustatyti ieškovo reikalavimų atsakovo atžvilgiu teisėtumą bei pagrįstumą, t. y. išspręsti teisės klausimą, o vykdymo proceso – teismo sprendimo priverstinis realizavimas, vykdymas, kurio pagrindu yra atkuriamos išieškotojo pažeistos teisės bei teisėti interesai. Antrasis pagrindas atriboti šiuos du procesus – teisinio reguliavimo dalykas, nes civilinio proceso santykiai susiklosto tarp teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų, o vykdymo procesas – tarp antstolio ir skolininko, į kurį nukreiptas priverstinis vykdymas. Sutiktina su prof. dr. E. Tamošiūnienės nuomone, jog vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalyko savarankiškumas yra abejotinas todėl, nes teismo veiksmai vykdymo procese yra reguliuojami civilinio proceso teisės normų, tai sąlygoja nevienarūšio teisinių santykių susiklostymą vykdymo procese (Stauskienė, 2006. p. 78-79).

Taigi, teisės teorijoje vyrauja dvi pagrindinės vykdymo proceso teisinės prigimties koncepcijos. Lietuvoje, kaip ir daugelyje užsienio valstybių, vyrauja vadinamasis tradicinis teisinės vykdymo prigimties požiūris, vykdymo procesą priskiriantis civilinio proceso baigiamajai stadijai. Antrasis požiūris remiasi vykdymo proceso atskirumu nuo civilinio proceso idėja. Vis dėlto, apibendrinant galima teigti, jog nors civilinio ir vykdymo procesų dalumas egzistuoja, tačiau šių procesų sąsajumas yra akivaizdesnis.

1.2. Vykdyimo proceso paskirtis

Anot prof. dr. V. Nekrošiaus, civilinio proceso būtinumą lemia civilinės materialinės subjektinės teisės struktūra, kurią sudaro trys elementai: teisė atlikti tam tikrus veiksmus, teisė reikalauti, kad būtų atlikti tam tikri veiksmai, ir teisė reikalauti teisminės gynybos, jeigu nėra atliekami reikalaujami veiksmai (Nekrošius, 2002, p. 153).

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis numato, jog kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme bei kad jo byla per kiek įmanoma trumpesnę laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Teisė į teisminę gynybą *expressis verbis* įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, tačiau pasikartotina, jog teisingumas valstybėje yra realizuojamas ne tik priimant, bet taip pat ir vykdant teismo sprendimus (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas).

Vykdyimo procesas – tai neatsiejama teisingumo įgyvendinimo dalis, kurią sąlygoja įvykdytas teisės pažeidimas, bei kurios metu realizuojamas teismo priimtas sprendimas, atkuriamos pažeistos išieškotojo teisės, teisėti interesai. Vykdyimo procesą reglamentuojančios teisės normos yra įtvirtintos CPK VI dalyje bei Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakyme Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdyimo instrukcijos patvirtinimo“.

Siekiant atskleisti vykdyimo proceso esmę, tikslinga pažymėti, jog pirmiausia šiam procesui būdingi bendrieji procesinių santykių bruožai: (1) funkcinė paskirtis, užtikrinanti materialinės teisės normų taikymą ir laikymąsi, (2) vykdyimo teisiniai santykiai yra sureguliuoti proceso teisės normų, tačiau atsiranda juridinių faktų pagrindu, (3) būdingas valdingumo bruožas, nes viena iš procesinių santykių šalių yra valstybės valdžios institucija, bei galiausiai (4) dinamiškumas, reiškiantis, jog naujo procesinio santykio atsiradimas sudaro sąlygas kitam teisiniui santykiui atsirasti, pasikeisti, pasibaigti (Stauskienė, 2008, p. 41). Be bendrųjų procesinių bruožų, vykdyimo procesas pasižymi ir specifinėmis savybėmis, ypatumais.

Pirmasis vykdyimo proceso ypatumas – vykdyimo proceso eigai reikšmingas skolininko elgesys. Jei skolininkas teismo sprendimą įgyvendina vadovaujantis geros valios principu – toks vykdyimo procesas yra operatyvesnis, nereikalauja antstolio įsitraukimo, o tai taip pat lemia ir vykdyimo proceso ekonomiškumą, nes yra išvengiama vykdyimo proceso išlaidų. Vis dėlto, skolininkui atsisakius teismo sprendimą vykdyti geranoriškai, valstybei, kaip už teisinės sistemos veiksmingumą atsakingam subjektui, kyla

pareiga garantuoti teisingumo įgyvendinimą bei priverstinio vykdymo mechanizmo egzistavimą ir tinkamą funkcionavimą. Šią pareigą valstybė įgyvendina į procesą įtraukdama antstolį - valstybės suteiktus įgalinimus turintį privatų asmenį, veikiantį valstybės vardu.

Antstolio įsitraukimas į procesą – antrasis vykdymo proceso ypatumas. Lyginant su civiliniu procesu, ten svarbiausias veikiantis subjektas – teismas: jis vykdo teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytos teisės įgyvendinimą, apsaugoti žmogaus teises ir laisves, garantuoti teisės viršenybę, užtikrinti teisėjų nepriklausomumą bei nešališką teismą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Vykdymo procese teismo vaidmuo mažėja, o pagrindiniu proceso subjektu tampa antstolis - valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė yra pavedusi atlikti vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas (Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas, 2002). Pažymėtina, jog antstolio diskrecija nėra absoliuti – ji ribojama įstatymo: šis subjektas vykdymo procese veikia tam, kad naudodamasis įstatymo suteiktomis teisėmis užtikrintų teisėtą teismo sprendimo vykdymą, tačiau naudotis ar ne įstatymo suteiktomis teisėmis, antstolis privalo pagal tai, kiek tai atitinka jo veiklos tikslus ir įstatymo nustatytas pareigas. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje).

Svarbu pažymėti, jog nors teismo vaidmuo vykdymo procese ir sumažėjo, tačiau jis vis tiek išlieka svarbus vykdymo proceso subjektas. Visų pirma, jis atlieka antstolių procesinės veiklos kontrolę. Ši teismo vykdoma funkcija sietina su konstitucine teismų pareiga vykdyti teisingumą: kontrolės pagrindu yra siekiama faktinio teisingumo įgyvendinimo bei išieškotojo pažeistų teisių ir teisėtų interesų atkūrimo. Be to, teismo vykdoma kontrolė apima įvairius klausimus, pavyzdžiui, CPK 589 straipsnis numato, jog antstolio pateikto prašymo pagrindu teismas gali išaiškinti teismo procesinio sprendimo vykdymo tvarką, CPK 595 straipsnio 3 dalies pagrindu teismas gali patvirtinti išieškotojo ir skolininko sudarytą taikos sutartį bei nutraukti vykdomąją bylą, CPK 615 straipsnio 2 dalies pagrindu teismas gali suteikti antstoliui leidimą patekti į skolininkui priklausančias patalpas, išskyrus kuomet patekimas į patalpas būtinas siekiant įgyvendinti teismo sprendimą, pavyzdžiui, prievarta paimti vaiką – šiuo atveju teismo leidimas dėl patekimo į gyvenamąsias patalpas nėra būtinas, antstoliui suteikiama teisė naudoti platesnes teises priemones siekiant apsaugoti vaiko interesus bei apginti viešąjį interesą.

Teismas taip pat atlieka ir kitas, ne tik su antstolio procesinių veiksmų kontrole susijusias funkcijas: išduoda vykdomuosius dokumentus, gali atnaujinti praleistą terminą

dėl vykdomojo dokumento pateikimo, sustabdyti vykdymą, nutraukti vykdomąją bylą, skiria baudas proceso dalyviams, kurie nevykdo antstolio nurodymų ir kt. (Civilinio proceso kodeksas, 2002).

Manytina, jog naujo subjekto įtraukimas yra sietinas su civilinio proceso efektyvinimo bei spartinimo idėja. Pavyzdžiui, Slovėnijoje teismas išlaiko dominuojančią poziciją net ir vykdymo procese: išieškotojas pateikia teismui prašymą dėl vykdymo veiksmų pradėjimo, sumoka teismo nustatytą mokestį, o teismas gavęs tokį prašymą bei patikrinęs jo atitiktį keliamiems reikalavimams, priima sprendimą dėl vykdymo veiksmų pradėjimo. Išieškotojui netgi suteikiama teisė pateiktame prašyme dėl vykdymo veiksmų pradėjimo pasirinkti sprendimo vykdymo būdą, tačiau akcentuotina, jog teismui šis pasirinkimas nėra privalomas. Teismas, priimdamas sprendimą dėl vykdymo veiksmų pradėjimo, kartu paskiria ir vykdymo pareigūną, kuris atliks konkrečius vykdymo veiksmus. Autorės nuomone, veiksmų, susijusių su vykdymo proceso klausimais, pavedimas teismui apkrauna visą teismų sistemą, dar labiau didina teisėjų darbo krūvį, o tai sąlygoja ilgiau trunkantį vykdymo procesą bei atitinkamai mažina efektyvumą.

Toliau analizuojant vykdymo proceso subjektus, pastebima, jog vykdymo procese keičiasi byloje dalyvaujančių asmenų statusas: CPK 41 straipsnio 1 dalis numato, jog civilinio proceso šalys – ieškovas bei atsakovas, o CPK 633 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad vykdymo proceso šalimis laikomi išieškotojas ir skolininkas. Pažymėtina, jog šis pasikeitimas laikytinas formalaus pobūdžio, nes jokie esminiai pasikeitimai, išskyrus šalių pavadinimų pasikeitimą, neatsiranda. Dėl šios priežasties aptartas skirtumas neturėtų būti priskiriamas vykdymo proceso ypatumams.

Trečiasis vykdymo proceso ypatumas – miršus teisinio reguliavimo metodas. Teisės doktrinoje pažymima, jog nors vykdymo procesui ir yra būdingas mišrus teisinio reguliavimo metodas, tačiau labiau dominuojantis išlieka imperatyvusis. Tai atsispindi ir įstatyme - CPK 585 straipsnio 1 dalis numato, kad antstolio reikalavimai vykdyti sprendimus yra privalomi ir turi būti vykdomi. Visgi, manytina, jog imperatyvaus reguliavimo persvarą dispozityvumo atžvilgiu sąlygoja pats vykdymo proceso pobūdis: vyraujant dispozityvumo idėjai vykdymo procese nebūtų pakankamai užtikrinamas antstolio reikalavimų privalomumas, o tai sukeltų realią grėsmę teisingumo įgyvendinimui. Tai ypač svarbu vykdant nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, nes nematerialus reikalavimų pobūdis pats savaime lemia sunkesnę vykdymo užtikrinimą. Atsisakius imperatyvaus reguliavimo metodo dominavimo vykdymo procese, formaliai teisingumas galėtų būti įvykdomas teismo sprendimu, tačiau realų teisingumo įgyvendinimą būtų dar sunkiau užtikrinti. Vis dėlto, svarbu pažymėti jog nors santykių reguliavimas

imperatyviomis taisyklėmis pasireiškia antstolių reikalavimų privalomumu, tačiau tai nesukuria tarp antstolio ir kitų asmenų pavaldumo santykių (Stauskienė, 2007, p. 75), o vienintelis pavaldumu grįstas santykis yra tarp teismo ir procese dalyvaujančių asmenų.

Trumpai pažymėtina, jog dispozityvusis reguliavimas vykdymo procese pasižymi *nemo iudex sine actore* (lot. *teismas neveikia savo iniciatyva*) principo įgyvendinimu. Pavyzdžiui, CPK 646 straipsnis numato, jog vykdytinam sprendimui įsiteisėjus, teismas vykdomąjį raštą išduoda pagal rašytinį išieškotojo pareiškimą. Taigi, vykdymo procesas yra pradedamas suinteresuoto asmens, o ne teismo ar antstolio, iniciatyva.

Ketvirtasis vykdymo proceso ypatumas – be bendrųjų civilinio proceso principų, vyraujančių vykdymo procese, išskiriami ir tik vykdymo proceso teisei būdingi principai, tokie kaip realus paliepiamų, nurodytų vykdomajame dokumente, įvykdymas, šalių interesų apsauga vykdymo procese, teisėtų antstolių reikalavimų (veiksmų ir sprendimų) privalomumas, antstolio pareiga savo iniciatyva imtis visų teisėtų priemonių, kad sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, ir aktyviai padėti šalims ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus (Stauskienė, 2007, p. 75).

Antstolio veiklos principai yra svarbūs aiškinant ir taikant vykdymo procesą reglamentuojančias teisės normas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje), ypač – atliekant mažiau reglamentuotus vykdymo veiksmus dėl nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų įgyvendinimo. Pavyzdžiui, vienas iš antstolio veiklos principų nurodo, jog antstolio paliepiamai skolininko atžvilgiu turi būti realiai įvykdomi. Manytina, jog šio principo taikymas itin aktualus atvejais, kuomet skolininkas yra įpareigojamas perduoti teismo sprendime nurodytus daiktus išieškotojo naudai. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai perduotinas daiktas yra labai konkretus, apibrėžtas individualiais požymiais bei negali būti pakeičiamas kitais, rūšies požymius atitinkančiais daiktais. Todėl skolininkui praradus, sunaikinus arba sugadinus daiktą, vykdymo procesas atsiduria aklakelyje, o teismo sprendimo įvykdymui kyla grėsmė. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas, siekdamas užtikrinti teismo sprendimo įvykdymo bei antstolių reikalavimų realumą yra numatęs išieškotojo teisę kreiptis dėl vykdymo tvarkos pakeitimo.

Vienas iš paminėtų vykdymo proceso principų nurodo, jog antstolis turi užtikrinti šalių interesų apsaugą vykdymo procese. Šis principas svarbus siekiant įgyvendinti nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, pavyzdžiui, šeimos bylose, susijusiose su vaiko perdavimu išieškotojui. Prioritetas atliekant vykdymo veiksmus susijusius su nepilnamečiais asmenimis yra teikiamas vaiko teisių bei teisėtų interesų apsaugai, o ne operatyvesniam išieškotojo pažeistų teisių atkūrimui. Arba, pavyzdžiui, atliekant priverstinio iškeldinimo veiksmus, negali būti pažeidžiama skolininko teisė į būstą, turi būti

užtikrinama socialinė apsauga, todėl įstatymas numato galimybę teismui atidėti teismo sprendimo vykdymą. Taigi, antstolis turi pareigą ne tik siekti efektyvaus teismo sprendimo įgyvendinimo, bet taip pat saugoti vykdymo procese dalyvaujančių asmenų teisių apsaugą.

Apibendrinant galima teigti, jog vykdymo procesas – tai baigiamasis civilinio proceso etapas, kuriuo siekiama atkurti teisinę taiką bei užtikrinti teismo sprendimo realizavimą. Vykdymo procesas pasižymi subjekto, metodo, specifinių principų ypatumais bei kitais bendraisiais procesiniais santykiais būdingais bruožais.

1.3. Vykdytinų teismo sprendimų rūšys

Aptarus vykdymo proceso esmę, prigimtį bei svarbiausius bruožus, svarbu išlieka aptarti vykdymo proceso metu realizuojamų teismo sprendimų rūšis, kurios tiesiogiai lemia sprendimų vykdymo ypatumus.

Teismo sprendimas – pagrindinė teisingumo, kurį vykdo teismas, įgyvendinimo forma (Driukas, Valančius, 2007, p. 566). Šiam, individualaus pobūdžio teisės aktui, kuriuo yra atsakoma į ieškovo pareikštus reikalavimus atsakovo atžvilgiu, įstatymas numatyto du pagrindinius reikalavimus – teisėtumo bei pagrįstumo. Teisėtumo reikalavimas apima sprendimo atitikti vyraujančioms materialiosioms bei proceso teisės normoms, o pagrįstumo – faktinių, bylai reikšmingų bei su bylos medžiaga susijusių aplinkybių nustatymą, vertinimą nagrinėjamos bylos kontekste. LR Konstitucinis teismas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau tekste – LAT) formuodami teismų praktiką, pažymi *ex injuria jus non oritur* principo reikšmę: neteisės pagrindu teisė negali atsirasti, todėl užtikrinti teismų sprendimų teisėtumą bei pagrįstumą išties svarbu.

Teismo sprendimai, atsižvelgiant į ieškovo ieškinyje pareiškiamo reikalavimo pobūdį, gali būti skirstomi į turtinio ir neturtinio pobūdžio teismo sprendimus. Šis skirstymas itin svarbus vykdymo procesui, nes siekiant ekonominiu turiniu nepasižyminčius teismo sprendimus įgyvendinti efektyviai ir operatyviai, reikalingas specifinių taisyklių egzistavimas teisės aktuose. Taigi, ieškovo reikalavimų pobūdis lemia atsirandančius skirtumus vykdymo procese: skiriasi piniginio ir nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų pateikimo bei priėmimo tvarka, taikomos skirtingos priverstinio vykdymo priemonės, skiriasi vykdymo išlaidų dydžiai ir kt.

Teisės teorijoje bei teismų praktikoje pažymima, jog turtinio pobūdžio ginčai (*turtiniai, įkainojamieji ginčai*) – tai ginčai, kylantys dėl turto, arba glaudžiai susiję su turto (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 metų gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje). Laikytina, jog ieškovui ieškinyje pareiškus reikalavimą, kurį patenkinus teismo sprendimu

ieškovui bus priteistas tam tikras turtas – pavyzdžiui, lėšos, vertybiniai popieriai, programiniai produktai, kilojami ir nekilnojami daiktai – toks ieškinys turi būti kvalifikuotinas kaip turtinis, o teismo sprendimas, priimtas tokioje byloje – piniginio pobūdžio. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pažymėta, jog ieškovo reikalavimas pripažinti nuomos sutartį negaliojančia yra laikytinas turtinio pobūdžio reikalavimu, nes ši sutartis sukūrė ją sudariusioms šalims turtinio pobūdžio teises ir pareigas.

Neturtinio pobūdžio teismo sprendimai priimami bylose, kuriose reiškiami neturtiniai (*neįkainojamieji*) ieškiniai. Neturtiniai ieškiniai – tai ieškiniai, neturintys tiesioginio ryšio su turtu, kuriuose teisinis interesas negali būti išreikštas konkrečia pinigų suma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Pavyzdžiui, teismų praktikoje išaiškinta, jog ieškinys, kurio pagrindu prašoma pripažinti testamentą negaliojančiu, tačiau nėra ginčijamas paveldėjimo teisės liudijimas, yra laikytinas neturtinio pobūdžio, nes testamentas yra valios išreiškimo aktas, kuriuo remiantis yra įgyjama teisė paveldėti mirusio asmens turtą, tačiau pats turtas testamentu pagrindu nėra įgyjamas. Antrasis pavyzdys – *actio Pauliana* ieškiniai. *Actio Pauliana* instituto paskirtis – kuomet didesne apimtimi apsaugoti kreditorių interesus nuo nesąžiningo skolininko elgesio, kuomet perleidžiant turimą turtą trečiajam asmeniui yra siekiama išvengti prievolių vykdymo kreditoriui. Taigi, kadangi, *actio Pauliana* ieškiniu bei prašant taikyti restituciją, yra siekiama atkurti nesąžiningo skolininko (atsakovo) mokumą ir taip apginti savo kaip kreditoriaus teises, ieškinio patenkinimo atveju, taikant restituciją skolininko naudai, teismo sprendimu nebūtų priteista lėšų, turto ar suteikta kitos turtinės naudos, todėl jo turtinė padėtis nepasikeistų, o tiesioginių turtinių padarinių atsirastų tik negaliojančio sandorio šalims, todėl teismų praktikoje pažymima, kad toks ieškinys nėra tiesiogiai susijęs su turtu, ir dėl šios priežasties yra laikytinas neturtiniu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 metų gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje).

Pažymėtina, jog neturtiniais ieškinais taip pat laikytini ir ieškiniai, susiję su pripažinimu bei teisinių santykių modifikavimu. Pavyzdžiui, kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog ieškinys, dėl turto atidalijimo iš bendrosios nuosavybės, taip pat laikytinas neturtinio pobūdžio, nors ir yra susijęs su turtu. Pagrindas tokį ieškinį laikyti neturtiniu – juo yra siekiama bendrąją dalinę nuosavybę transformuoti į asmeninę, be to, nėra pareiškiamas prašymas priteisti turtą, nėra siekiama turtinės naudos.

Taigi, teismo sprendimų skirstymas į turtinio ir neturtinio pobūdžio yra tiesiogiai nulemtas ieškinyje reiškiamo reikalavimo. Kaip aptarsime kitame šio rašto darbo skyriuje, tai lemia skirtingą tokių sprendimų vykdymo tvarką bei taikytinas priemones vykdymui užtikrinti.

2. PINIGINIŲ IR NEPINIGINIŲ VYKDOMŲJŲ DOKUMENTŲ VYKDYMAS

Skirtingas teismo sprendimo pobūdis lemia poreikį taikyti skirtingas vykdymo priemones šių sprendimų įgyvendinimui.

Pavyzdžiui, ieškovas, reikšdamas turtinio pobūdžio reikalavimą teisme, siekia, jog reikalavimas būtų patenkintas, o visa patirta materialinė žala – atlyginta. Materialumo pobūdis leidžia teismui, priėmus sprendimą bei jį tinkamai įgyvendinus, grąžinti nukentėjusį asmenį į tokią finansinę padėtį, kurioje jis buvo iki įvykdyto teisės pažeidimo. Taigi, vyraujantis materialumas suteikia tam tikro apibrėžtumo, o vykdymo procesui – konkretumo.

Vis dėlto, kuomet yra pažeidžiamos neturtinės asmens teisės, *restitutio in integrum* (lot. *pradinės būklės atkūrimas*) principo įgyvendinimas pasidaro sudėtingesnis. Pavyzdžiui, asmens, kurio garbė ir orumas buvo paminti, pažeistos teisės gali būti apginamos paneigus žeminančią informaciją, bet padėtis, kurioje asmuo buvo iki teisės pažeidimo, ko gero, niekada nebebus tokia pati dėl įvykdyto teisės pažeidimo glaudaus ryšio su asmens emociniais išgyvenimais.

Nematerialus nepiniginių teismo sprendimų pobūdis lemia poreikį taikyti specifines taisykles vykdymo procese, kurias bus siekiama atskleisti šiame baigiamojo rašto darbo skyriuje. Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumai geriausiai atskleidžiami nagrinėjant sprendimų vykdymo priemones, tačiau priverstinio pobūdžio priemonių taikymas - galutinė stadija realizuojant teismo sprendimą. Dėl šios priežasties, autorės nuomone, siekiant tinkamai išanalizuoti įstatyme įtvirtintų ypatumų pakankamumo klausimą užtikrinant vykdymo proceso efektyvumą bei operatyvumą, tikslinga aptarti ir stadijas iki priverstinio pobūdžio priemonių pritaikymo - vykdomųjų dokumentų pateikimą bei priėmimą vykdyti.

2.1. Vykdomųjų dokumentų pateikimo tvarka

Vykdomųjų dokumentų, atitinkančių įstatyme keliamus turinio reikalavimus pagrindu, gali būti pradedami priverstiniai vykdymo veiksmai. Šių dokumentų pateikimo vykdyti antstoliui tvarka reglamentuota įstatymo.

Nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojusios vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdymui pataisos turėjo nemažai reikšmės veiksmingumo ir operatyvumo principų įgyvendinimui vykdymo procese. Įsigaliojusi nauja tvarka numato centralizuotą elektroninės formos

vykdomųjų dokumentų, išduotų piniginio pobūdžio teismo sprendimų pagrindu, pateikimą ir paskirstymą per Antstolių informacinę sistemą. Pažymėtina, jog rašytinės formos vykdomųjų dokumentų tvarka nežymiai skiriasi – tokio dokumento originalas turi būti fiziškai pateikiamas Lietuvos antstolių rūmams, kur yra suskaitmeninamas, bei įgijęs elektroninio dokumento formą, įkeliamas į Antstolių informacinę sistemą. Per šią sistemą pateiktas vykdomasis dokumentas yra priskiriamas vienam iš skolininko gyvenamosios, darbo arba nekilnojamojo turto buvimo vietoje veikiančiam antstoliui.

Vykdomieji dokumentai dėl pinigų išieškojimo paskirstomi proporcingai visiems atitinkamoje veiklos teritorijoje veikiantiems antstoliams atsižvelgiant į Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatytas vykdomųjų dokumentų kategorijas ir išieškotinių sumų dydžius, taip pat užtikrinant, kad naujas vykdomasis dokumentas dėl išieškojimo iš to paties skolininko būtų paskirtas vykdyti antstoliui, jau vykdančiam išieškojimą iš šio skolininko, išskyrus atvejus, kai naujas vykdomasis dokumentas nėra vykdytinas šio antstolio veiklos teritorijoje (Višinskis, Kirkutis, 2020, p. 74). Taigi, pagrindinis tokių įstatymo pakeičių tikslas – jog skirtingos skolininko skolos būtų administruojamos vieno antstolio. Tai techniškai pažangus sprendimas, suteikiantis lankstumo proceso šalims, lengvinantis komunikaciją tarp antstolių ir tiesiogiai veikiantis operatyvumo principo įgyvendinimą.

Vykdomųjų dokumentų, išduotų neturtinio pobūdžio teismo sprendimų pagrindu, paskirstymas antstoliams nėra automatizuotas, todėl vyraujantis išlieka dispozityvumo principas: išieškotojas dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos 120 punkte numatytų vykdomųjų dokumentų priverstinio vykdymo pasirenka antstolį savarankiškai, atsižvelgdamas į skolininko gyvenamosios, darbo ar nekilnojamojo turto buvimo vietą. Nepiniginio pobūdžio vykdomiesiems dokumentams priskiriami vykdomieji dokumentai susiję su skolininko žinioje esančių daiktų, vaikų perdavimu išieškotojui, priverstiniu įkeldinimu ir/ar iškeldinimu iš gyvenamųjų ar negyvenamųjų patalpų, periodinių išmokų išieškojimu, apyrašo sudarymu dėl paveldimo turto, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, įpareigojimu skolininkui atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, taip pat vykdomieji dokumentai dėl turto konfiskavimo vykdymo, dėl juridinio asmens veiklos apribojimo ar likvidavimo, teismo nurodymas dėl faktinių aplinkybių konstatavimo bei pavedimas dėl procesinių dokumentų įteikimo, taip pat kitų kategorijų vykdomieji dokumentai ir teismo pavedimai, nenurodyti SVI 109 ir 120 punktuose (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“, 2005).

Nors teismų praktikoje nėra pateikta paaiškinimų, dėl kokių priežasčių CPK 650 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta skirtinga išieškotojų padėtis, priklausomai nuo to, kokio

pobūdžio sprendimas pateikiamas vykdyti, t. y. išieškotojams, teikiantiems vykdyti vykdomuosius dokumentus dėl nepiniginio pobūdžio išieškojimo, sudaryta galimybė pasirinkti konkretų toje teritorijoje veikiančią antstolį vykdomajam dokumentui vykdyti, o išieškotojams, teikiantiems vykdyti vykdomuosius dokumentus dėl piniginio pobūdžio išieškojimo, tokia galimybė yra užkirsta (Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje), tačiau manytina, kad toks skirtingas reglamentavimas nustatytas neatsitiktinai. Autorės nuomone, tai yra nulemta nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų ryšio su konkrečia vykdymo vieta. Pavyzdžiui, vykdamas teismo sprendimus dėl vaiko perdavimo ar bendravimo su vaiku tvarkos laikymosi, taip pat dėl statinių griovimo, sprendžiant įkeldinimo/iškeldinimo iš patalpų klausimus yra poreikis atvykti į priverstinio pobūdžio veiksmų atlikimo vietą. Tokios vykdomosios bylos priskyrimas pagal skolininko gyvenamąją, darbo ar nekilnojamo turto buvimo vietą prieštarautų ne tik vykdymo proceso efektyvumui bei operatyvumui, bet ir ekonomiškumui. Tiesa, manytina, jog automatinis vykdomųjų dokumentų paskirstymas reikalautų griežtesnio vykdymo vietos reglamentavimo įstatyme, pavyzdžiui, nurodant kad vykdamas išieškotojo įkeldinimą į gyvenamąsias patalpas vykdymo vieta yra nekilnojamojo turto buvimo vieta. Vis tik, toks sprendimas reikalautų sąlyginai didelių resursų, kurie, tikėtina, nelemtų didelio vykdymo proceso efektyvinimo.

Taigi, nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojusi vykdomųjų dokumentų pateikimo vykdymui tvarka numato elektroninį vykdomųjų dokumentų pateikimą ir paskirstymą antstolių tarpe ir yra taikoma tik piniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymui. Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų atžvilgiu vykdomųjų dokumentų paskirstymas negalėtų būti taikomas, nes dažnu atveju vyrauja glaudus ryšys su vykdymo vieta, todėl atsitiktinis antstolio parinkimas galėtų sąlygoti ne tik operatyvumo, bet taip pat ir ekonomiškumo principų pažeidimus.

2.2. Vykdomųjų dokumentų priėmimo tvarka

Sprendimų vykdymo instrukcijos 7 punktą įpareigoja antstolį, gavusį vykdomąjį dokumentą, per tris dienas, o skubaus vykdymo atvejais – nedelsiant, patikrinti, ar nėra akivaizdžių kliūčių, nurodytų CPK 651 straipsnio 2 dalyje, vykdomajam dokumentui priimti ir vykdymo veiksmams pradėti.

CPK 650 straipsnio 2 dalyje nurodoma, jog išieškotojas, pateikdamas vykdyti vykdomąjį dokumentą, kartu pateikia antstoliui duomenis, patvirtinančius, kad pateikiamas vykdomasis dokumentas nėra įvykdytas ir turi būti vykdomas priverstine tvarka, taip pat

atsako už šių duomenų teisingumą. Antstolis gali pradėti priverstinio išieškojimo veiksmus, tokius kaip skolininko turto areštavimą, tokio turto vertinimą, varžytinių procedūros pradėjimą, išieškojimą nukreiptą į skolininko pajamas ar net darbo užmokestį, tik esant pagrįstam įsitikinimui, kad turtinio pobūdžio teismo sprendimas nėra įvykdytas: skolininkas neatliko raginime numatytų veiksmų, išieškotojo naudai neperdavė teismo sprendime numatyto turto.

Teismų praktikoje pastebima, jog nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų priėmimo tvarka pasižymi tam tikra specifika. Antstolis, gavęs nepiniginio pobūdžio vykdomąjį dokumentą, privalo jį priimti netikrinant, ar sprendimas yra įvykdytas ir tik atlikus pirminius vykdomuosius veiksmus ir tokiu būdu į vykdymo procesą įtraukus skolininką yra galimybė patikrinti, ar sprendimas yra neįvykdytas ir ar būtina taikyti CPK nustatytas priverstinio vykdymo priemonės (Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, išieškotojams, kurie teikia vykdyti vykdomuosius dokumentus dėl nepiniginio pobūdžio išieškojimo, nėra keliami pareiga pateikti duomenis, patvirtinančius apie neįvykdytą skolininko prievolę, bei atsakyti už šių duomenų teisingumą.

Manytina, jog tokia skirtinga vykdomųjų dokumentų priėmimo tvarka pirmiausia yra susijusi su antstoliui keliami pareiga prieš pradėdant priverstinio vykdymo veiksmus, įsitikinti, jog teismo sprendimas yra neįvykdytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje). Tai lemia ryškėjančius skirtumus tarp piniginio ir nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų. Autorės nuomone, piniginio pobūdžio reikalavimų nepatenkinimas gali būti lengviau pagrindžiamas tam tikrų įrodomąją galią turinčių dokumentų pagalba, kurie leidžia vykdomąjį dokumentą gavusiam antstoliui pagrįstai galvoti, jog teismo sprendime nurodyti veiksmai nebuvo atlikti bei imtis priverstinio vykdymo priemonių. Galimybė nepiniginio pobūdžio teismų sprendimų - susijusių su vaikų auklėjimu, su daiktų perdavimu, su iškeldinimu/įkeldinimu į patalpas, su garbės ir orumo pažeidimais, su įpareigojimu atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus bei grąžinimu į darbą – neįvykdymo faktą pagrįsti patikimos reikšmės įrodymais - sudėtingiau. Vienai šaliai teigiant, jei teismo sprendimas įvykdytas nebuvo, o kitai šį faktą ginčijant, tampa svarbu išlaikyti lygiateisiškumą, pusiausvyrą tarp skolininko bei išieškotojo teisių bei teisėtų interesų. Tai galima įgyvendinti tik įtraukus skolininką į vykdymo procesą bei suteikus jam galimybę išsakyti savo poziciją bei paaiškinimus.

Taigi, įstatymas numato pareigą antstoliui, imantis priverstinio vykdymo veiksmų, įsitikinti, jog sprendimas nebuvo įvykdytas. Piniginių vykdomųjų dokumentų pagrįstumą

antstolis patikrina priimdamas vykdomuosius dokumentus vykdymui, tačiau neturtinių reikalavimų specifika neleidžia taikyti tos pačios tvarkos priimant nepiniginius vykdomuosius dokumentus. Dėl šios priežasties, antstolis pirmiausia turi priimti vykdomąjį dokumentą, ir tik tuomet, susipažinęs su abiejų šalių pozicijomis ir nustatęs teismo sprendimo neįvykdymo faktą, turi imtis realių vykdymo veiksmų. Taigi, darytina išvada, jog **nors** piniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų vykdymas išlieka operatyvesnis nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų atžvilgiu.

2.3. Priverstinio vykdymo priemonės

Įstatyme įtvirtintas teismo sprendimo privalomumas: tai, kas nuspręsta teismo, yra privaloma visiems teisės subjektams ir turi būti vykdoma (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas). Pažymėtina, jog teismo sprendimo privalomumas bei priverstinis teismo sprendimo vykdymas - nėra tapačios sąvokos. Priverstinis teismo sprendimo vykdymas – išimtinai procese dalyvaujančio išieškotojo teisė kreiptis į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo, kuomet skolininkas atsisako vadovaudamasis geros valios principu atlikti teismo sprendime nustatytą prievolę. Priverstinio teismo sprendimo vykdymo tikslas ir natūrali pasekmė yra ta, kad iš skolininko turtas paimamas prieš jo valią ir perduodamas išieškotojui, o skolininko turto sumažėjimas išieškotojo reikalavimo ir vykdymo išlaidų dydžiu yra įstatymų leidėjo numatyta vykdymo proceso pasekmė ir negali būti laikoma skolininko teisių ir teisėtų interesų pažeidimu (Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje).

Efektyvi teisingumo vykdymo sistema negali egzistuoti be efektyvaus teismo sprendimų vykdymo (Stauskienė, Višinskis, 2010, p. 29), todėl, reguliuodamas vykdymo procesą, įstatymų leidėjas įtvirtino skirtingą turtinio ir neturtinio pobūdžio teismo sprendimų priverstinio vykdymo tvarką bei priemones. Tam, jog būtų pasiektas vykdymo proceso tikslas bei įgyvendintas teismo sprendimas, svarbu nustatyti tokias priverstinio vykdymo priemones, kurios būtų orientuotos į konkretų rezultatą bei padėtų efektyviai jį pasiekti. Todėl, atsižvelgiant į neturtinio pobūdžio teismo sprendimų specifiką, ne visos LR CPK 624 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos priverstinio vykdymo priemonės taikomos tokių sprendimų realizavimui.

Piniginio pobūdžio išieškojimas pasižymi materialumo požymiu, todėl atsižvelgiant į tai, priverstinio vykdymo priemonės orientuotos į skolininko turimas pinigines lėšas, nekilnojamąjį bei kilnojamąjį turtą, turtines teises. CPK 624 straipsnio 2 dalis numatyta tokias priverstinio vykdymo priemones, taikytinas atliekant turtinio pobūdžio išieškojimą

skolininko atžvilgiu: išieškojimas iš skolininko lėšų, turto, turtinių teisių, taip pat iš skolininko turimo turto ir pinigų sumų, esančių pas kitus asmenis, uždraudimas turto perdavimo bei prievolių vykdymo skolininko naudai, dokumentų, patvirtinančių skolininko teises, paėmimas, išieškojimas iš skolininko darbo užmokesčio, pensijos, stipendijos bei kitų pajamų, skolininko turto administravimas bei iš to gautų pajamų panaudojimas išieškojimui padengti, taip pat iš to gautų pajamų panaudojimas išieškojimui padengti ir kt.

Nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų vykdymui dažniausiai pasitelkiamos dvi CPK 624 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos priverstinio vykdymo priemonės: pirmoji – tai įpareigojimas atlikti teismo sprendime nurodytus veiksmus arba nuo jų atlikimo susilaikyti, antroji - sprendime nurodytų daiktų paėmimas iš skolininko ir perdavimas išieškotojui. Pažymėtina, jog kitos priverstinio vykdymo priemonės, orientuotos į piniginių reikalavimų patenkinimą, taip pat gali būti taikomos, tačiau jų taikymas turi būti susijęs su vykdymo išlaidų kompensavimu.

Įpareigojimas atlikti teismo sprendime nurodytus veiksmus arba nuo jų atlikimo susilaikyti. Nagrinėjant LAT praktiką pastebima, jog ši priverstinio pobūdžio priemonė, yra plačiausiai taikoma vykdant nepiniginio pobūdžio vykdomuosius dokumentus. Teismų praktikoje pažymima, jog šios priverstinio vykdymo priemonės taikymui svarbu nustatyti, ar skolininko prievolė yra asmeninio pobūdžio, o teismo sprendimą gali įvykdyti tik pats skolininkas, ar tai gali padaryti ir kiti asmenys. Nustačius, jog skolininko prievolė yra asmeninė, tačiau skolininkas sprendimo neįvykdė, teismas gali tenkinti antstolio prašymą taikyti CPK 771 straipsnio 6 dalyje nustatytas sankcijas – skirti baudą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje). Jei skolininko prievolė nėra asmeninė, teismas turėtų vadovaudamasis CPK 771 straipsnio 2 dalimi, taikyti CPK 273 straipsnio 1 dalyje nurodytus sprendimo neįvykdymo padarinius – leisti išieškotojui atlikti teismo sprendime numatytus veiksmus arba imtis priemonių jų nutraukimui užtikrinti bei išieškoti iš atsakovo lėšas, kurių reikėjo šių veiksmų atlikimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje).

Kaip buvo pažymėta, nustačius, jog teismo sprendimu nustatyta skolininko prievolė išieškotojo atžvilgiu yra griežtai asmeninio pobūdžio, teismas, išnagrinėjęs privalomojo sprendimo neįvykdymo aplinkybes ir priežastis, priima nutartį skirti skolininkui baudą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje). Formuodamas teismų praktiką kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad vykdymo procese teismo skiriamos baudos atlieka dvejopą funkciją – skatina skolininką operatyviau įvykdyti teismo sprendimą, taip užtikrinant vykdymo proceso efektyvumą įgyvendinimą, bei taip pat atlieka kompensavimo funkciją, nes skiriama išieškotojo naudai kaip satisfakcija dėl

laiku neįvykdytos prievolės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje).

Bauda – kaip nepiniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų įvykdymo paskata taikytina ir Nyderlandų teisinėje sistemoje. Tiesa, pastebima, jog baudos skyrimo tvarka kiek skiriasi nuo vyraujančios Lietuvoje. Lietuvoje CPK 771 straipsnio 6 dalis numato tokią baudos skyrimo tvarką: iki trijų šimtų eurų baudą už kiekvieną uždelstą įvykdyti sprendimo nevykdymo dieną išieškotojo naudai. Taigi, iš esmės yra laikomasi fiksuoto baudos dydžio, kuris įstatymo numatyta tvarka gali būti koreguojamas. Kiek kitoks reglamentavimas numatytas Nyderlandų teisinėje sistemoje – ten baudos dydis laipsniškai didėja ilgėjant teismo sprendimo nevykdymo terminui.

Autorės nuomone, balansas tarp prievolės nevykdymo termino bei piniginės baudos dydžio, t. y. laipsniškas baudos didėjimas atsižvelgiant į nevykdymo laiką, yra veiksmingesnis dėl kelių priežasčių.

Visų pirma, nustatius baudos dydį, kuris nepakankamai skatina skolininką atlikti teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje numatytus veiksmus, reiškia, jog nustatytos priemonės nėra pakankamai veiksmingos, o vykdymo procesas nėra efektyvus. Materialinėje teisėje, LR civilinio kodekso (toliau tekste – CK) 6.37 straipsnio 2 dalis numato procesinių palūkanų mokėjimą už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, jog tokių palūkanų paskirtis - operatyvaus teismo sprendimo įvykdymo užtikrinimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Vis dėlto, šios palūkanos taikomos tik egzistuojant piniginiam reikalavimui bei esant pareikštam kreditoriaus reikalavimui dėl tokių palūkanų priteisimo, todėl vykdant nepiniginio pobūdžio teismo sprendimą, neturintį ekonominio turinio, toks palūkanų priteisimas negalimas.

Antroji priežastis – išieškotojo, kurio neturtiniai interesai buvo pažeisti, teisė į teisingą satisfakciją. Neturtinių teisių gynimo klausimas – itin jautrus laikui, o savalaikis teismo sprendimo nevykdymas žalą didina ir toliau, todėl manytina, jog kuo ilgiau pažeistos neturtinės teisės neapginamos, tuo didesnė turėtų būti asmens teisė į proporcingo bei teisingo dydžio kompensaciją.

Sprendime nurodytų daiktų paėmimas iš skolininko ir perdavimas išieškotojui. Ši priverstinio vykdymo rūšis yra konkretesnė bei pastebimai mažiau paplitusi teismų praktikoje. Jos taikymą lemia skolininko atsisakymas teismo sprendime nurodytus daiktus išieškotojui perduoti gera valia, todėl antstoliui kyla pareiga daiktus paimti bei perduoti išieškotojui prievarta. Įstatymas taip pat numato tokio sprendimo negalimumo įvykdyti

atvejį bei nurodo, jog išieškotojas tokiu atveju gali kreiptis į teismą dėl sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimo, išieškant iš teismo sprendimu daiktą įpareigoto perduoti asmens to daikto vertę (Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. spalio 31d. nutartis civilinėje byloje).

Kitose užsienio valstybėse vyrauja ir kitokių priverstinių vykdymo priemonių rūšių. Pavyzdžiui, šiame rašto darbe jau aptartuose Nyderlanduose egzistuoja tokia vykdomoji priemonė kaip įkalinimas už neturtinio pobūdžio teismo sprendimo nevykdymą. Pažymima, jog ši priemonė taikoma itin retais atvejais, o jos veiksmingumas – abejotinas.

Taigi, vykdymo procese, atsižvelgiant į tai, ar vykdomas piniginio, ar nepiniginio pobūdžio teismo sprendimas, taikomos skirtingos priverstinio pobūdžio priemonės. Piniginio pobūdžio išieškojimas yra nukreipiamas į skolininko turimą turtą, o nepiniginio pobūdžio išieškojimui, kuriuo siekiama skolininką įpareigoti atlikti konkrečius veiksmus, svarbi efektyvi baudų sistema. Manytina, jog augančios baudų sistemos įtvirtinimas įstatyme galėtų būti reikšmingas siekiant operatyvesnio teismo sprendimo įgyvendinimo vykdant nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus.

3. NEPINIGINIO POBŪDŽIO TEISMO SPRENDIMŲ VYKDYMO YPATUMAI

Toliau šiame baigiamajame rašto darbe bus aptariamos penkios nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų rūšys: (1) sprendimai dėl vaikų perdavimo išieškotojui, (2) sprendimai, kurių pagrindu skolininkas yra įpareigojamas atlikti arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, (3) sprendimai dėl daiktų perdavimo, (4) sprendimai, susiję su įkeldinimu ir (ar) iškeldinimu iš gyvenamųjų patalpų bei (5) sprendimai dėl gražinimo į darbą bei atleidimo iš darbo formuluotės pakeitimo. Teismo sprendimai dėl bendravimo tvarkos su vaikais bei dėl garbės ir orumo pažeidimų nebus aptariami atskirai, nes, autorės nuomone, šiuos sprendimus tikslinga aptarti poskyryje, kuriame bus kalbama apie skolininko įpareigojimą atlikti arba susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų.

3.1. Sprendimų dėl vaikų perdavimo vykdymo ypatumai

1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės, ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. birželio 30 d. biuletenis „*Teismų praktika Nr. 35*“). Konvencija taip pat įtvirtina pagrindinius principus, kurių pagrindu siekiama šių interesų užtikrinimo, vienas jų – vaiko teisė į gyvenimą bei vystymąsi. Šis principas nurodo, jog vaiko auginimui svarbu užtikrinti saugią, mylinčią bei skatinančią aplinką.

Vis dėlto, praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet su vaiku gyvenantis tėvas (motina) vaiko vystymuisi būtinos saugios aplinkos užtikrinti negali. Teismui priėmus sprendimą, kuriuo su vaiku gyvenantis tėvas (motina) įpareigojamas vaiką perduoti kitam iš tėvų arba vaikų globos įstaigai, vaiką perduoti taikiai atsisako. Tokie skolininko veiksmai kelia tiesioginę grėsmę vaiko interesams bei jų užtikrinimui, todėl CPK 764 straipsnio 3 dalis numato, jog skolininkui neperdavus vaiko išieškotojui per teismo sprendime arba antstolio raginime nustatytą terminą, antstolis, surašęs patvarkymą, turi teisę kreiptis į antstolio kontoros buveinės vietos apylinkės teismą su pareiškimu dėl leidimo prievarta paimti vaiką išdavimo. Poreikis atlikti priverstinius vykdymo veiksmus, glaudžiai susijusius su pažeidžiamais visuomenės grupe - nepilnamečiais vaikais - lėmė poreikį įstatyme įtvirtinti specialius šių sprendimų įgyvendinimo ypatumus.

Vaiko teisių apsauga. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje vaikystė įtvirtinta kaip ypač saugoma ir puoselėjama konstitucinė vertybė: tai yra ypatingas žmogaus gyvenimo laikotarpis, kuriuo vyksta jo asmenybės formavimasis, susijęs su fizine, protine ir socialine branda, taip pat į tai, kad vaikai yra socialiai jautri ir ypač pažeidžiama visuomenės dalis dėl savo besiformuojančios asmenybės ypatumų, nepakankamos fizinės ir socialinės brandos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje). Būtent todėl, kad nepilnamečių vaikų tema yra ne tik privatus, bet taip pat ir viešas interesas, autorės nuomone, nepilnamečių vaikų apsaugos užtikrinimą, kaip vykdymo ypatumą, tikslinga aptarti pirmenybės tvarkas kitų ypatumų atžvilgiu.

Pažymėtina, jog pareiga užtikrinti nepilnamečio vaiko teises bei teisėtus interesus pirmiausia yra keliami vaiko šeimai. Tačiau vaikas nėra tik šeimos dalis, jis – taip pat yra svarbus visuomenės narys, kurį būtina girdėti. Valstybė, siekdama užtikrinti vaiko poreikių bei interesų apsaugą, yra atsakinga už vaiko teisių apsaugos sistemos reglamentavimą bei efektyvų funkcionavimą.

Tiesa, skirtingos pasaulio valstybės taiko skirtingus vaikų teisių apsaugos mechanizmus. Lietuvoje galiojančiu LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu siekiama užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996). Pavyzdžiui, Švedijoje, galima pastebėti, jog šeimos santykiai reglamentuojami Vaikų bei tėvų kodekse numatytų teisės normų. Autorės nuomone, pagrindinis Švedijoje vyraujančio reglamentavimo privalumas – lygiavertės tėvystės įtvirtinimas. Lygiavertė tėvystė taip pat yra įtvirtinta Belgijoje, Nyderlanduose, Danijoje bei kitose pasaulio valstybėse.

Manytina, jog lygiavertės tėvystės instituto įtvirtinimas šiandieninėje Lietuvos teisinėje sistemoje padėtų išvengti nemažai problemų kylančių šeimos bylose, o vėliau – vykdant šiose bylose priimtus sprendimus. Pavyzdžiui, pagal šiuo metu vyraujančią teisinį reglamentavimą Lietuvoje, po tėvų skyrybų vaiko globa patikima į vieno iš tėvų, dažniausiai vaiko motinos, rankas. Tuo tarpu lygiavertės tėvystės idėja yra paremta tam tikra pusiausvyra tarp skyriumi gyvenančių tėvų: vaikas turi dvi gyvenamąsias vietas, tėvams suteikiamos vienodos teisės auklėti vaikus, dalyvauti jų gyvenime. Todėl tikėtina, jog tokio instituto įtvirtinimas geriau apsaugotų ne tik vaiko, bet taip pat ir abiejų tėvų interesus. Tėvų lygiavertiškumas neabejotinai palengvintų ir vykdymo procesą, sumažintų skyriumi gyvenančių tėvų baimę, jog su vaiku gyvenantis tėvas (motina) pasinaudos turima valdžia: neleis vaikui bendrauti, susitikti su skyriumi gyvenančiu tėvu arba įtakos vaiko

pasirinkimą atstumti. Priešingai, tokio instituto įtvirtinimas galbūt dar labiau paskatintų skyriumi gyvenančių tėvų bendradarbiavimą įvairiais vaiko klausimais. Taigi, manytina, kad lygiavertės tėvystės įtvirtinimas sumažintų tėvų baimę perduoti vaiką teismo sprendime nurodytam subjektui.

Vis dėlto, vaiko teisių apsauga, kaip vykdymo proceso ypatumas, yra ganėtinai plataus pobūdžio, todėl šio ypatumo pagrindu yra formuojami kiti, konkretesni, sprendimų dėl vaikų perdavimo vykdymo ypatumai.

Privalomi subjektai. CPK 764 straipsnio 1 dalis numato, jog vykdydamas teismo sprendimą dėl vaikų perdavimo, antstolis vykdyto veiksmus atlieka dalyvaujant asmeniui, kuriam perduodamas vaikas, ir valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovui.

Šių teismo sprendimų glaudus ryšys su vaiko emociniais išgyvenimais sąlygoja privalomą asmeninį išieškotojo dalyvavimą atliekant vykdymo veiksmus, bei apribotą atstovavimo instituto taikymą, išskyrus išimtis, kai vaikas yra perduodamas juridiniam asmeniui, pavyzdžiui, vaikų globos įstaigai (Stauskienė, Višinskis, 2008, p. 144).

Antrasis vykdymo veiksmuose turintis dalyvauti subjektas - vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas. Pirmiausia, antstolis, priimdamas sprendimą dėl konkretaus teismo sprendimo vykdymo tvarkos, turi įvertinti vaiko teisių apsaugos institucijos pateikiamas rekomendacijas. Antrasis etapas, kuriame dalyvauja vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas – teismo sprendimo vykdymas. Vykdyto proceso metu vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo pagrindinė funkcija – paimti vaiką bei jį perduoti išieškotojui. Vaikui esant vyresnio amžiaus, kuomet fizinį (prievartinį) perdavimą įgalioto teritorinio skyriaus specialistui atlikti sunkiau dėl fizinių galimybių, atstovui tikslinga bendrauti su vaiku, paaiškinti teismo sprendimo dėl jo gyvenamosios vietos nustatymo su vienu iš atstovų pagal įstatymą motyvus bei šio sprendimo vykdymo privalomumo principus, taip pat iš anksto aptarti vykdymo detales su antstoliu (Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo..., 2019)

Papildomi subjektai. Akcentuotina, jog teismo sprendimų, susijusių su vaikų perdavimu, vykdymas kelia realią grėsmę vaiko moralinei savijautai, socialinei raidai. Neigiami psichologiniai išgyvenimai, ypač esant komplikuotam vaiko perdavimui, gali turėti neatitaisomos žalos besivystančiai vaiko asmenybei. Būtent dėl šių priežasčių, atliekant priverstinio pobūdžio vykdymo veiksmus, susijusius su nepilnamečiais asmenimis, vaikui turi būti suteikiama galimybė gauti psichologinę specialistų pagalbą, kurią, kaip numato CPK 764 straipsnio 2 dalis, gali inicijuoti antstolis, vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba proceso šalys.

Šio rašto darbo autorės nuomone, psichologų įtraukimas į vykdymo procesą ne tik atliekant priverstinio vykdymo veiksmus, bet taip pat ir iki perduodant vaiką išieškotojui, galėtų turėti teigiamos reikšmės vykdymo proceso efektyvumo užtikrinimui. Pavyzdžiui, antstolių veiklos praktikoje vis dar pastebima atvejų, kuomet vaikus auginančio asmens elgesys pasireiškia ne tik piktnaudžiavimu turima valdžia, tačiau taip pat psichologine prievarta, įvairaus pobūdžio įbauginimo formomis, kuomet vaikas yra verčiamas vengti, nebendrauti, priešintis skyriumi gyvenančio tėvo (motinos) atžvilgiu, tačiau vaikas tai daro ne savo noru, o dėl baimės patirti jį auginančio asmens pyktį. Vis tik, manytina, jog psichologo pagalba vaikui turtėtų būti taikoma ne išimtiniais atvejais, o atliekant bet kokio pobūdžio priverstinio vykdymo veiksmus, susijusius su nepilnamečiais asmenimis. Savalaikės psichologinės pagalbos suteikimas vaikui padėtų išvengti žalingo poveikio vaiko emocinei sveikatai, o psichologiškai perdavimo veiksmams paruoštas vaikas, tikėtina, patirtų mažesnę emocinį šoką, o vykdymo veiksmai galėtų būti atliekami sklandžiau.

CPK 764 straipsnio 4 dalyje kaip papildomas subjektas priverstinio vykdymo veiksmuose veikia policijos pareigūnai, kurie vykdymo veiksmų metu yra atsakingi už kliūčių, būtinų sprendimui įvykdyti, pašalinimą.

Bendradarbiavimo pareiga. Atlikus teismų praktikos apžvalgą pastebėtina, jog bendradarbiavimo pareiga keliama tarp skirtingų vykdymo procese dalyvaujančių subjektų.

Pirmiausia, vaiko saugumui ir ugdymui užtikrinti reikalingas tėvų bendradarbiavimas tarpusavyje ir su vaiku (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje). Vykdymo proceso klausimų sprendimas šeimos bylose dažnai būna apsunkintas skyriumi gyvenančių tėvų tarpusavio nesutarimų, tačiau racionalaus kompromiso radimas vaikų klausimais gali būti reikšmingas ir sprendžiant tolimesnius klausimus dėl bendravimo tvarkos su vaiku nustatymą bei šios tvarkos laikymosi užtikrinimą.

Kooperavimasis būtinas ir tarp vaikų teisių apsaugą užtikrinančių institucijų. Kasacinio teismo praktikoje pažymima, jog tiek teisiniai, tiek socialiniai vaiko teisių apsaugos aspektai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, dėl to, visos institucijos, užtikrinančios vaiko teisių apsaugą, privalo tarpusavyje bendradarbiauti: keistis tarpusavyje turima informacija, veikti išvien ir atidžiai bei lygiavertiškai vertinti abiejų tėvų galimybes ir pastangas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje).

Draudimas taikyti fizinę ar psichologinę prievartą. Skolininkui atsisakius teismo sprendimą įvykdyti geranoriškai, antstolis, veikdamas valstybės vardu, turi teisę ir netgi pareigą taikyti tam tikrą prievartą skolininko atžvilgiu. Svarbu pažymėti, jog prievartos

mechanizmas turi būti nukreipiamas į skolininko asmenį, o ne į nepilnametį vaiką: jis negali tapti skolininko veiksmų įkaitu bei tiesiogiai patirti šio asmens neigiamų veiksmų pasekmes. Nepilnamečiams asmenims būtina užtikrinti psichologinį bei fizinį saugumą, o tai atskleidžiama ir teismų praktikoje nurodant teismo teisę svarstyti vykdymo atidėjimo institutą, jei vaiko perdavimas galėtų sukelti emocinį šoką nepilnamečiui asmeniui, iki bus atkurti tėvo ir vaiko tarpusavio ryšiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Platesnė antstolio diskrecija. Teismų jurisprudencijoje atskleidžiama pozicija, kad viešojo intereso gynimas yra vieno iš pagrindinių privatinės teisės principų – dispozityvumo principo, pagal kurį kiekvienas pats gina savo pažeistą teisę, išimtis, nustatyta siekiant apginti silpnesnės šalies, kuri ne visada gali kreiptis į teismą su reikalavimu apginti jos subjektinę teisę, bei asmenų, negalinčių savarankiškai pasinaudoti teise į gynybą, teises ir teisėtus interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje). Autorės vertinimu, šis ypatumas - išplečiantis antstolio diskreciją bei mažinantis dispozityvumo principo taikymą proceso šalių atžvilgiu – yra labiausiai sietinas su vykdymo proceso efektyvumu vykdant teismo sprendimus dėl vaikų perdavimo.

Lyginant CPK vyraujančias vykdymo proceso normas, galima pastebėti skirtingą antstolio veiksmų reglamentavimą vykdant teismo sprendimus, susijusius su vaikų perdavimu išieškotojui. Pavyzdžiui, CPK 615 straipsnis numato, kad atlikdamas vykdymo veiksmus, antstolis patekti į skolininko gyvenamąsias patalpas gali tik su gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimu arba, jei antstolis į gyvenamąsias patalpas yra neįleidžiamas, tai padaryti gali tik pateikęs teismo nutartį dėl leidimo įeiti. Įstatymų leidėjas įtvirtino išimtį vykdant nepiniginio pobūdžio teismo sprendimus, susijusius su vaikų perdavimu: minėto straipsnio 3 dalis numato, kad antstolis turi teisę, kartu su išieškotoju bei valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovu, patekti į skolininko gyvenamąsias patalpas be gyvenamojoje patalpoje esančių asmenų sutikimo bei teismo nutarties, nes tokio pobūdžio teismo sprendimo vykdymas kitokiu būdu negalimas (Stauskienė, Višinskis, 2008, p. 144). Tokia įstatymo leidėjo pozicija apriboja dispozityvumo principo įgyvendinimą, nes skolininkas praranda teisę pasirinkti, ar įleisti antstolį, vykdantį teismo sprendimą dėl vaiko perdavimo, į gyvenamąsias patalpas.

Be to, antstolis turi būti pakankamai aktyvus bei iniciatyvus vaiką liečiančiais klausimais. Jeigu vaiko, kuris teismo sprendimo pagrindu turi būti perduodamas išieškotojui buvimo vieta yra nežinoma, antstoliui yra keliama pareiga paskelbti vaiko paiešką per policiją CPK 620 str. 2 d. pagrindu (Stauskienė, Višinskis, 2008, p. 144) Tai

reiškia, jog priešingai nei vykdant kitus sprendimus, paieškos paskelbimas nėra išimtinis atvejis, o išieškotojas neprivalo įrodyti, jog ėmėsi visų priemonių atsakovo gyvenamajai vietai nustatyti (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002).

Įvertinus įstatyme įtvirtintus, teismų praktikoje aptartus nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų, susijusių su vaikų perdavimu išieškotojui vykdymo ypatumus, darytina išvada, jog prioritetas yra teikiamas vaiko teisių bei teisėtų interesų apsaugai, o ne operatyvesniam išieškotojo pažeistų teisių atkūrimui. Tai įrodo tokie vykdymo ypatumai kaip didelis dėmesys vaiko interesų apsaugai, draudžiamas fizinės ir moralinės prievartos panaudojimas, o egzistuojant rizikai neigiamai paveikti vaiko emocinę būseną, įstatymas numato galimybę taikyti vykdymo atidėjimo institutą. Taip pat būtinas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo dalyvavimas atliekant priverstinio pobūdžio vykdymo veiksmus, vaikui turi būti sudaromos sąlygos gauti psichologinę paramą.

Vis dėlto, antstolio diskrecijos išplėtimas laikytinas labiausiai varijuojančiu tarp vaiko teisių apsaugos užtikrinimo bei efektyvaus ir operatyvaus sprendimo įgyvendinimo. Nors šiuo ypatumu įstatymų leidėjas aiškiai parodo viešojo intereso viršenybę privataus intereso atžvilgiu, tačiau taip pat antstoliui yra suteikiamos išskirtinės teisės veikti lanksčiai, kad viešasis interesas – vaiko teisių apsauga – būtų apsaugotas kuo operatyviau ir veiksmingiau.

3.2. Sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus vykdymo ypatumai

Atlikus teismų praktikos apžvalgą pastebima, jog teismo sprendimai, kurių pagrindu skolininkas įpareigojamas atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, teismų yra taikomi plačiausiai, lyginant su kitomis nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų rūšimis, įtvirtintomis CPK LVII skyriuje. Autorės nuomone, tai lemia šiam sprendimui būdingas platus aiškinimas, abstraktumo bei universalumo savybės.

Ši teismo sprendimų rūšis apima įvairaus pobūdžio teismo įpareigojimus. Jie gali būti susiję su statybos darbais, pavyzdžiui, teismas gali įpareigoti skolininką gauti bendraturčių sutikimus tam tikriems statybos veiksams bendrame sklype atlikti, nugriauti savavališkai ant valstybės žemės pastatytus statinius ir sutvarkyti statybvietę, taip pat pašalinti statybos patikrinimo metu nustatytus pažeidimus, sustabdyti statybą ir kt. Teismas sprendimu juridinio asmens atžvilgiu gali priimti įpareigojimą pakeisti juridinio asmens pavadinimą, išregistruoti bendrovės buveinę iš išieškotojui priklausančio nekilnojamojo turto, nutraukti tam tikrą, pavyzdžiui, ūkinę - komercinę veiklą. Fizinis asmuo gali būti įpareigojamas

netrukdyti naudotis bendro naudojimo patalpomis arba žemės sklypu, paneigti kito asmens garbę bei orumą žeminančius bei tikrovės neatitinkančius duomenis, skyriumi gyvenantis tėvas arba motina gali būti įpareigojamas laikytis nustatytos bendravimo tvarkos su vaiku. Taigi, šio pobūdžio teismo sprendimų spektras išties platus.

Pažymėtina, jog vykdymo veiksmams dėl teismo įpareigojimo atlikti tam tikrus veiksmus itin reikšminga yra teismo sprendimo rezoliucinė dalis, nes ji tiesiogiai perkeliama į vykdomąjį raštą, apibrėžiantį antstolio veiklos ribas. 2022 m. sausio 20 dienos Lietuvos apeliacinio teismo išspręstoje byloje pagal atsakovo priešieškinį ieškovas buvo įpareigojamas parduoti atsakovei 50 vienetų paprastųjų vardinių uždarnosios akcinės bendrovės „Baltfortas“ akcijų, tačiau nebuvo nustatytas priešpriešinis įpareigojimas atsakovei šias akcijas nupirkti. Minėtoje byloje apeliacinis teismas nurodė, kad vienintelis vykdomojo rašto naikavimo pagrindas gali būti tik teismo sprendimo ar nutarties, pagal kurią vykdomasis raštas išduotas, panaikinimas ar pakeitimas, tačiau aptariamose bylose kontekste šie sprendimo būdai negali būti pritaikomi, nes tam nėra teisinio pagrindo, todėl ši situacija turi būti sprendžiama vykdymo proceso metu: antstolis vykdomąją bylą užveda tik patikrinęs, ar nėra akivaizdžių kliūčių vykdymo veiksmams pradėti, o nustatęs šių kliūčių egzistavimą - patvarkymu atsisako priimti vykdomąjį dokumentą vykdyti ir grąžina jį pateikusiam asmeniui (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Remiantis CPK 276 straipsnio 2 dalimi, teismas tokiu atveju gali savo iniciatyva ar dalyvaujančių byloje asmenų pareiškimu ištaisyti sprendime rašymo apsirikimus ar aiškias aritmetines klaidas, kurių ištaisymas nekeičia sprendimo esmės bei išduoti vykdomąjį dokumentą, atitinkantį šio sprendimo rezoliucinės dalies turinį. Taigi, nepiniginio pobūdžio teismo sprendimuose itin svarbus teisingas rezoliucinės dalies suformulavimas, o to neatlikus – nukenčia vykdymo proceso operatyvumo užtikrinimas.

Dėl apimties stokos toliau šiame baigiamojo rašto darbo poskyryje bus aptiriamos dvi aktualiausios, socialiai jautrios teismo sprendimo rūšys: pirmiausia, sprendimai susiję su skyriumi gyvenančių tėvų ir vaikų bendravimo tvarkos užtikrinimo, bei sprendimai, susiję su garbės bei orumo pažeidimais.

3.2.1. Sprendimų, susijusių su skyriumi gyvenančių tėvų bei vaikų bendravimo užtikrinimu

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta pagarba asmens šeimos gyvenimui nustato valstybės pareigą elgtis taip, kad būtų užtikrinta normali šeimos ryšių apsauga - šeimos iširimo atveju vaikai išsaugotų šeimos ryšius su abiem

tėvais, o skyrium gyvenantis tėvas (motina) išsaugotų ryšį su vaiku (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje). Ši teismo sprendimų rūšis vykdymo procese iš dalies pasižymi pirmajame šio rašto darbo poskyryje aptartais ypatumais – vaiko teisių apsaugos įgyvendinimu, bendradarbiavimo pareigos tarp tėvų ir vaiko teisių apsaugos institucijų įgyvendinimu, draudimu taikyti fizinę bei psichologinę prievartą vaiko atžvilgiu. Tačiau siekiant geriau atskleisti šių teismo sprendimų vykdymo specifiką, tikslinga aptarti tik šiai sprendimų rūšiai būdingus vykdymo ypatumus.

Poreikis užtikrinti skyriumi gyvenančių tėvų teises bei pareigas. Šį ypatumą galima glaudžiai susieti su pirmajame šio skyriaus poskyryje aptarta tėvų bendradarbiavimo pareiga. Vis dėlto, manytina, jog šie ypatumai nėra tapatūs. Nors tiek atliekant vaikų perdavimo veiksmus, tiek siekiant užtikrinti bendravimo tvarkos tarp tėvų ir vaikų laikymąsi yra siekiama užtikrinti vaiko teises bei interesus, tačiau pastarųjų sprendimų vykdymas yra sietinas ne tik su vaiko, bet taip pat ir su skyriumi gyvenančio tėvo (motinos) interesais.

Teismų praktikoje pastebima, jog atskirai nuo vaikų gyvenančių tėvų teisės bei pareigos bendrauti su vaiku, dalyvauti jo auklėjime, rūpintis jo sveikatos būkle, dvasiniu bei moraliniu ugdymu įgyvendinimas labai pasunkėja, jei tam kliudo kitas iš tėvų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje). Trukdymas gali pasireikšti ne tik aktyviais, bet taip pat ir pasyviais veiksmais, tokiais kaip atsisakymas bendradarbiauti, kooperuotis užtikrinant vaiko teises bei sprendžiant su tuo susijusius klausimus, turimos įtakos vaikui panaudojimas nukreiptas prieš skyriumi gyvenančio tėvo bei vaiko interesus. Toks elgesys, kuomet yra trukdoma kitam iš tėvų įgyvendinti savo teisę bendrauti su vaiku, atitolina bei apsunkina teismo sprendimo realizavimą, neigiamai veikia visą vykdymo proceso eigą, todėl įstatymas numato tam išeitį: skyriumi gyvenantis tėvas ar motina savo pažeistas teises gali ginti kreipdamasis į teismą su prašymu išduoti vykdomąjį raštą dėl bendravimo su vaiku, o tuomet kreiptis į antstolį dėl konkrečių vykdymo veiksmų atlikimo.

Vis dėlto, manytina, jog tėvų tarpusavio pagarbai ir bendradarbiavimui galėtų būti reikšmingas privalomas poteisminis mediacijos procesas. Nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojęs LR Mediacijos įstatymo pakeitimas numato privalomąją ikiteisminę mediaciją šeimos ginčiuose. Mediacija galima tiek ikiteisminiame, tiek teisiniame lygmenyje, o šio proceso efektyvumą pagrindžia Nacionalinės teismų administracijos pateikiama statistika. 2021 m. buvo baigti 483 mediacijos procesai, iš kurių net 222 baigėsi taikos sutartimi. Nepaisant to, jog tai yra puikus pasiekimas, matoma gerėjimo tendencija lyginant su 2020 metais. Procesų pasibaigusių taikos sutartimi skaičius išaugo 4 procentais.

Mediacija efektyviai veikia ikiteisminiu bei teisminiu lygmeniu, todėl manytina, jog poteisminio mediacijos proceso įtvirtinimas galėtų turėti didelės reikšmės teismo sprendimų vykdymo proceso eigai šeimos bylose. Nors poteisminės mediacijos tema kol kas nėra plačiai eskaluojama, tačiau apie šio proceso naudą nemažai kalbėjo žinoma JAV teisininkė Amy L. Lieberman, plačiai nagrinėjanti mediacijos temą bei parašiusi knygą „*Mediation Success. Get it out. Get it over. Get back to business*“. Amy L. Lieberman „*Attorney at law*“ teisiniame leidinyje publikavo straipsnį „*Post-trial mediation*“, kuriame išdėstė poteisminės mediacijos proceso veiksmingumą ir naudas pabrėždama, kad ieškovo pergalė teisme negali būti laikoma laimėjimu iki kol teismo sprendimas nėra įgyvendinamas.

Poteisminės mediacijos klausimas jau buvo keliamas ir Lietuvoje, didelį dėmesį skiriant byloms, susijusioms su šeimos santykiais bei vaikais. Teismo sprendimu dažniausiai yra nustatoma griežtai sureglamentuota bendravimo tvarka, tam tikros taisyklės, kurių privalu laikytis. Tačiau vaikai – tai ilgalaikė, abiejų tėvų atsakomybė. Vaikai greitai auga, o jų poreikiai su kiekvienais gyvenimo metais didėja. Svarbu pažymėti ir atvejus, kuomet išrinka opūs sveikatos sutrikimai: tuomet teismo nustatyta bendravimo tvarka gali būti nepakankama, o vaikui tiek moralinio, tiek finansinio palaikymo gali reikėti gerokai daugiau, nei numatyta teismo sprendimu. Manytina, jog privalomas poteisminės mediacijos įtvirtinimas, skatinantis dialogą bei abiem šalims priimtino kompromiso ieškojimą, galėtų turėti teigiamos reikšmės siekiant išvengti priverstinio vykdymo šeimos bylose. Šiame rašto darbe jau buvo pažymėta, jog šių sprendimų vykdymo specifika – poreikis kuo didesne apimtimi apsaugoti nepilnamečių asmenų interesus, sukelti kuo mažiau neigiamų išgyvenimų vaikui, todėl operatyvumas nėra toks svarbus kaip vaiko teisių apsaugos užtikrinimas. Tikėtina, jog privaloma poteisminė mediacija padėtų derinant visus vykdymo proceso tikslus: tiek siekiant užtikrinti vaiko interesų apsaugą, tiek vykdymo proceso efektyvumą bei operatyvumą, nes taikūs veiksmai atliekami greičiau, be to, nereikalingas kitų subjektų – antstolio, valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovo – įsitraukimas į procesą.

Specifinės sankcijos. Nepaisant to, jog bendravimas su vaiku dažnu atveju yra deklaruojamas kaip išimtinė asmeninio pobūdžio tėvų teisė, tačiau akcentuotina, jog CK 3.170 straipsnio 1 dalis numato imperatyvią tėvų pareigą bendrauti su vaiku, dalyvauti jį auklėjant. Deja, praktikoje pasitaiko atveju, kuomet tėvai atsisako vykdyti šią pareigą.

Teismo sprendimų dėl skyrium gyvenančių tėvų bei vaikų bendravimo tvarkos priverstinis vykdymas yra komplikuoatas. Įpareigojimas laikytis bendravimo tvarkos per prievartą gali sukelti daugiau neigiamų, nei teigiamų, pasekmių: tėvas sąmoningai gali

neigiamai veikti vaiką diegdamas netinkamus įpročius, kenkti vaiko vystymuisi, daryti psichologinę bei fizinę žalą. Siekdamas išvengti aptartų neigiamų padarinių vaiko emocinei ir fizinei sveikatai, įstatymo leidėjas šios kategorijos bylose nustato specifinę sankciją už teismo sprendimo nevykdymą - tėvo valdžios apribojimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje). Svarbu pažymėti, jog abi galimos sankcijos – tiek baudos skyrimas, tiek tėvų valdžios apribojimas – yra savarankiškos bei nepriklausomos viena kitos atžvilgiu. O tai reiškia, jog tėvo valdžios apribojimo pritaikymu nėra eliminuojama teismo teisė skirti baudą tėvams dėl sprendimo, įpareigojančio laikytis nustatytos bendravimo tvarkos, nevykdymo. Visgi, CK 3.180 straipsnio 1 dalis tėvų valdžios apribojimą, numato kaip kraštutinę priemonę, kuomet tėvai sąmoningai vengia atlikti savo pareigas vaikų atžvilgiu.

Atsižvelgimas į vaiko nuomonę. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 12 straipsnyje įtvirtinta teisė vaikui, sugebančiam suformuluoti savo pažiūras, laisvai reikšti savo nuomonę visais jį liečiančiais klausimais, o vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, turi būti skiriama daug dėmesio (Vilniaus apygardos teismo 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Pagal Lietuvoje vyraujančią teisinį reguliavimą, vaiko sutikimas vykdant teismo sprendimus dėl bendravimo su skyriumi gyvenančiais tėvais yra būtinas. Šis teismo sprendimų vykdymo ypatumas atskleidžiamas ir teismų praktikoje. 2020 metų gruodžio 2 dienos Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartyje kasacinis teismas nurodė, jog priešiškas vaiko nusiteikimas skyrium gyvenančio tėvo atžvilgiu gali dar labiau komplikuoti vyraujančius santykius, o vaikas patirtų dar didesnę stresą ar žalą psichikai, todėl drastiški veiksmai, tokie kaip vaiko perdavimas per prievartą, neatsižvelgiant į jo prieštaravimus, yra negalimas. Teismas minėtoje byloje pažymi, jog bendravimo įgyvendinimui būtinas nuoseklus vaiko ir tėvų darbas su specialistais ir tam pastangas turi dėti abu tėvai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, vėl yra atsižvelgiama į poreikį tėvams bendradarbiauti tarpusavyje bei jausti tam tikrą lygybę vaiko atžvilgiu.

Taigi, rašto darbo autorės nuomone, siekiant vykdymo proceso efektyvumo, tikslingas būtų užtikrinti privalomą psichologo įsitraukimą į vykdymo veiksmus, susijusius su nepilnamečiais asmenimis. Vaikas, išgyvendamas tėvų konfliktus bei skyrybas, ne visada objektyviai gali įvertinti susiklosčiusią situaciją. Didelė tikimybė, jog jis bus šališkas tėvo (motinos), su kuriuo gyvena, atžvilgiu, bei atitinkamai priešišškai nusiteikęs prieš skyriumi gyvenantį sutuoktinį. Be to, tiek civilinio, tiek vykdymo proceso tikslai būtų veiksmingiau įgyvendinami nustačius privalomą poteisminės mediacijos institutą šeimos

bylose, kuris padėtų veiksmingiau užtikrinti vaiko interesų apsaugą bei, tikėtina, lemtų mažesnę poreikį taikyti priverstinio pobūdžio priemonės vykdant teismo sprendimus, priimtus šeimos bylose.

3.2.2. Sprendimai dėl garbės ir orumo pažeidimų

CK 2.24 straipsnis numato, jog asmens garbė ir orumas ginami, kai nustatomas faktas, jog yra paskleisti asmens garbę ir orumą žeminantys ir tikrovės neatitinkantys duomenys. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje pripažįstama, kad garbė ir orumas pagal minėtą straipsnį ginami tik nustačius tokių faktų visetą: pirma, žinių paskleidimo faktą, antra, faktą, kad žinios yra apie ieškovo, trečia, faktą, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės, ir, ketvirta, faktą, kad žinios žemina asmens garbę ir orumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, tik nustačius šiuos atsakovo kaltę įrodančius faktus, teismas gali priimti sprendimą, kuriuo atsakovas įpareigojamas paneigti paskleistą klaidingą informaciją arba atlyginti neturtinę žalą.

Poreikis užtikrinti šio pobūdžio teismo sprendimų tinkamą vykdymą – glaudžiai susijęs su konstitucine asmens teise į orumo neliečiamumą. Teismo sprendimo nevykdymas arba netinkamas įvykdymas gali negrįžtamai paveikti tiek fizinio, tiek juridinio asmens vardą, sumenkinti reputaciją, lemti pajamų netekimo galimybę, todėl itin svarbus operatyvus bei efektyvus teismo sprendimų vykdymo užtikrinimas.

Manytina, jog įstatyme bei teismų praktikoje formuojama baudų skyrimo tvarka nepakankamai užtikrina vykdymo veiksmingumą ginant neturtines teises. Tokios praktikos pavyzdys yra 2019 metų spalio 16 dienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje e3K-3-300-823/2019. Šioje byloje atsakovė UAB „Lietuvos ryto televizija“ buvo įpareigota per septynias kalendorines dienas nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos televizijos kanale „Lietuvos rytas“, artimiausioje laidoje „Patriotai“ paneigti duomenis, neatitinkančius tikrovės bei žeminančius ieškovo garbę ir orumą. Atsakovė UAB „Lietuvos ryto televizija“ 2017 m. birželio 7 d. teismo sprendimą įvykdė tik 2018 m. spalio 2 dieną, o kasacinis teismas šioje byloje pažymėjo, jog ieškovas turi teisę į satisfakciją už sprendimo nevykdymo laikotarpį nepaisant to, kad jam kreipusis dėl baudos sprendimas jau buvo įvykdytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Pažymėtina, jog ieškovo teisė į kompensaciją už uždelstą sprendimo įvykdymą – nekvestionuotina, tačiau manytina, jog asmens teisė į teismą reiškia ne tik teisę į teisminę gynybą, bet taip pat ir į veiksmingas teisinės gynybos priemones.

Autorės nuomone, šiuo metu formuojama teismų praktika neatitinka operatyvumo principo įgyvendinimo. Šiame baigiamajame rašto darbe jau buvo pažymėta, jog neturtinių teisių pažeidimai yra itin jautrūs laiko atžvilgiu, tačiau šiuo metu vyraujantis teisinis reguliavimas bei formuojama teismų praktika neužtikrina savalaikio baudos paskyrimo, kuris padėtų užkirsti kelią teismo sprendimų įgyvendinimo vilkinimui. Minėtoje byloje teismo sprendimas buvo įgyvendintas praėjus daugiau nei metams laiko, o bauda dėl sprendimo nevykdymo skirta skolininkui įvykdžius teismo įpareigojimą bei paneigus tikrovės neatitinkančią informaciją. Todėl, autorės nuomone, siekiant efektyviai apginti žmogaus neturtines teises bei efektyvų teismo procesą, reikalingas griežtesnis, savalaikiškumą užtikrinantis baudų skyrimo tvarkos reglamentavimas.

Toliau bus siekiama aptarti teismo sprendimų, susijusių su garbės ir orumo pažeidimais, vykdymo ypatumus.

Kompleksinių gynybos priemonių taikymas. Kadangi difamacijos deliktu padaroma žala tokiai kompleksiskai ir sudėtingai teisinei vertybei kaip asmens garbė, orumas ir reputacija, tokio pobūdžio žalos ištaisymo teisinės priemonės taip pat yra kompleksinės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Kompleksinės gynybos priemonės yra dvi: skolininko įpareigojimas paneigti tikrovės neatitinkančias žinias apie išieškotoją, o antroji priemonė - išieškotojo teisė į neturtinės žalos atlyginimą.

Duomenų paneigimas, kaip gynybos priemonė, nėra absoliutus, o jo taikymas vyraujančiame teisiniame reglamentavime apibrėžiamas pakankamai konkrečiai: šia gynybos forma yra siekiama paneigti tiesos neatitinkančius duomenis, žinias, todėl, pavyzdžiui, nuomonės paneigimui toks gynimo būdas negalėtų būti taikomas. Žinios bei nuomonės atribojimo klausimas šiame darbe nebus plačiau aptariamas dėl sąsajumo su baigiamojo rašto darbo tema trūkumo, tačiau šis klausimas yra plačiai analizuojamas teisės doktrinoje bei teismų praktikoje.

Skolininkui atsisakius vykdyti neturtinį teismo įpareigojimą paneigti tikrovės neatitinkančius ir žeminančius asmens garbę ir orumą duomenis, teismas CPK 771 straipsnio 6 dalies pagrindu gali iki trijų šimtų eurų baudą už kiekvieną uždelstą įvykdyti sprendimą arba privalomąjį nurodymą dieną išieškotojo naudai. Lyginant su turtinio pobūdžio teismo sprendimų nevykdymu, CPK 585 straipsnio 2 ir 3 dalys taip pat numato identišką trijų šimtų eurų baudą už kiekvieną uždelstą vykdymo dieną. Manytina, jog tokia sankcijų skyrimo tvarka nėra pakankamai proporcinga, nes pats neturtinių teisių pobūdis reikalauja didesnės apsaugos taikymo. Antra, vykdant nepiniginio pobūdžio vykdomuosius dokumentus yra taikomas ribotas priverstinio vykdymo priemonių skaičius lyginant su

piniginių, o pagrindinis faktorius, skatinantis greitesnį sprendimo įvykdymą – efektyvi ir savalaikė baudų skyrimo tvarka. Taigi, baudos turėtų būti proporcingai didesnės ginant neturtinio pobūdžio teises, nes sprendimų nevykdymas kelia grėsmę vyraujančių moralinių vertybių sistemai, kuri yra normatyvinės teisinės sistemos pagrindas.

Antroji gynybos priemonė – neturtinės žalos atlyginimas. Tuo tarpu neturtinės žalos atlyginimo klausimu LAT yra pasisakęs, kad teismas turi pareigą nustatyti teisingą kompensaciją už patirtus neturtinio pobūdžio išgyvenimus, praradimus ir parinkti tokią piniginę satisfakciją, kuri kiek galima teisingiau kompensuotų nukentėjusiojo patirtą dvasinį sielvartą, fizinį skausmą, kitokius neturtinių vertybių pažeidimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje). Teismų praktikoje nurodoma, jog vertinant neturtinės žalos dydžio nustatymo klausimą, būtina įvertinti paskleistų žinių pobūdį, paskleidusio asmens tikslus, taip pat turi būti atsižvelgiama į tai, ar paskleisti duomenys yra susiję su privačiu, ar su viešuoju asmeniu.

Svarbu pažymėti, jog asmens teisė į neturtinę žalą niekaip neeliminuoja teisės į satisfakciją už teismo sprendimo nevykdymą, t.y. neturtinės žalos priteisimas išieškotojo naudai negali būti pagrindas atsisakyti vykdyti teismo sprendimą. Vis dėlto, tai, jog tiek neturtinė žala, tiek bauda pasižymi materialumo požymiu, šį išieškojimą įvykdyti priverstine tvarka yra lengviau dėl platesnių priverstinio pobūdžio priemonių, taikytinų piniginių reikalavimų patenkinimui.

Viešasis asmuo nesinaudoja tokiu pačiu garbės ir orumo gynimu kaip privatus asmuo. Pagal CK 2.24 straipsnio 6 dalį paskleidęs tikrovės neatitinkančius duomenis asmuo atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės, jeigu tokie duomenys yra paskelbti apie viešą asmenį bei jo valstybinę ar visuomeninę veiklą, o juos paskelbęs asmuo įrodo, kad jis veikė sąžiningai siekdamas supažindinti visuomenę su tuo asmeniu ar jo veikla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje). Vis dėlto, vertinant civilinės atsakomybės kėlimo klausimą, teismai privalo tinkamai įvertinti, ar atliekamais veiksmais nebuvo siekiama viešojo asmens pažeminimo. Teismui nustatčius viešojo asmens asmens garbės ir orumo pažeidimo faktą, svarbiausiu gynimo būdu laikytinas garbę ir orumą žeminančių, tikrovės neatitinkančių žinių paneigimas, o neturtinės žalos dydis negali turėti dominuojančio vaidmens (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje).

Taigi, siekiant tinkamai apginti nukentėjusiojo asmens pažeistas teises, itin svarbus efektyvus teismo sprendimo įgyvendinimas, priešingu atveju, asmuo dėl garbės ir orumo teisių pažeidimo gali nukentėti asmens psichologinė sveikata, asmuo gali būti atstumtas visuomenės likti socialinio gyvenimo paraštėse. Atsižvelgiant į tai, būtinas griežtas baudų

skyrimo tvarkos reglamentavimas, užtikrinantis savalaikį ir proporcingą sankcijų skyrimą skolininkui dėl teismo sprendimo nevykdymo.

3.3. Sprendimų dėl daiktų perdavimo vykdymo ypatumai

Teismo sprendimai, kurių pagrindu atsakovas įpareigojamas perduoti teismo sprendime numatytus daiktus ieškovui priimami įvairaus pobūdžio ginčiuose. Pavyzdžiui, šis klausimas dažnai sprendžiamas paveldėjimo, pirkimo – pardavimo bylose, taip pat siekiant atidalinti bendrąją jungtinę nuosavybę. Autorės nuomone, analizuojant šią teismo sprendimų rūšį, tikslinga išskirti dvi perduotinų daiktų kategorijas: kilnojamų bei nekilnojamų daiktų perdavimą.

Nekilnojamųjų daiktų perdavimas CPK 765 straipsnio prasme specifika lemia tai, jog nuosavybės teisės yra registruotinos viešuose registruose. Teismas, tenkindamas ieškovo ieškinį, turi teisę įpareigoti Valstybės įmonę Registrų centrą įregistruoti išieškotojo nuosavybės teisę į nekilnojamąjį turtą. Vis dėlto, teismo sprendimas turi būti įvykdomas realiai, o ne formaliai. Tai yra pažymėjęs ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2015 metų vasario 15 dienos nutartyje teigdamas, kad teismo sprendimas, kuriuo skolininkas yra įpareigojamas perduoti nekilnojamąjį turtą išieškotojo nuosavybėn laikomas tinkamai įvykdytu, kai turto savininkas galės laisvai įgyvendinti įstatyme – CK 4.37 straipsnyje įtvirtintas nuosavybės teises. Todėl, autorės nuomone, šią temą tikslinga nagrinėti kitame šio rašto darbo poskyryje, kuriame bus aptariami teismo sprendimai, susiję su išieškotojo įkeldinimu į patalpas.

Kilnojamųjų daiktų perdavimas kur kas sudėtingesnis dėl šių daiktų specifikos. Dažniausiai kilnojamieji daiktai yra mažesnės vertės nei nekilnojamieji, o šių daiktų apskaitymas bei suradimas gerokai sunkiau įgyvendinimas. Būtent dėl šios priežasties įstatymų leidėjas įtvirtino šių teismo sprendimų vykdymo ypatumus.

Tikslas. Skolininko turto areštą būtina skirti nuo daiktų perdavimo išieškotojui. Nors abiem atvejais yra siekiama daikto paėmimo iš skolininko prieš jo valią, pasitelkiant prievartos mechanizmą, tačiau šiuo atveju išieškojimo tikslas – ne daikto paėmimas norint jį realizuoti, bet pats daikto paėmimas bei perdavimas išieškotojui (Stauskienė, Višinskis, 2008, p. 146). Taigi, tokio pobūdžio teismo sprendimas yra nukreiptas į daiktą kaip į objektą, tačiau ne į jo piniginę vertę.

Perduodamų daiktų savybių užtikrinimas. Siekiant tinkamo teismo sprendimo įvykdymo, svarbu užtikrinti perduodamų daiktų tapatumą sprendime nurodytiems daiktams, daikto būklės klausimą bei komplektines savybes. CPK 765 straipsnio 3 ir 4 dalys

numato, jog tais atvejais, kuomet antstolis suranda perduotinus daiktus, tačiau šių savybių perduotini daiktai netenkina, antstolis įstatymų pagrindu surašo aktą dėl sprendimo negalimumo įvykdyti, o vykdomasis raštas yra grąžinamas išieškotojui paaiškinant, jog yra galimybė pasinaudoti įstatyme numatyta teise kreiptis į teismą dėl vykdymo tvarkos pakeitimo. Taigi, taikoma tokia pati tvarka kaip ir susiklosčius situacijai, kai daiktas natūra išvis nėra randamas.

Vis dėlto, jeigu sprendimo įvykdymas objektyviai galimas, tačiau yra sumažėjusi daikto vertė, pagrindo keisti teismo sprendimo vykdymo tvarką nėra, nes taip būtų paneigiamas sprendimo stabilumas ir privalomumas, o sprendimo vykdymo tvarka taptų priklausoma išimtinai nuo išieškotojo valios (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje). Tokiu atveju skolininkas gali kreiptis į teismą bei prašyti žalos atlyginimo.

Skirtingose valstybėse daiktų perdavimo ypatumai reglamentuojami skirtingai. Pavyzdžiui, Rumunijos įstatymai numato skirtingus baudų dydžius dėl priverstinio turto atgavimo, turto perdavimo vykdymo atsižvelgiant į tai, ar skolininkas yra fizinis, at juridinis asmuo. Autorės nuomone, toks reglamentavimas bei didesnių piniginių sankcijų taikymas juridiniams asmenims turėtų būti taikomas dėl šio subjekto padėties visuomenėje. Pirmiausia, šio subjekto padėtis valstybėje yra ryškesnė, todėl svarbus autoritetingumo užtikrinimas tam tikra prasme. Juridinis asmuo turi būti teisiškai atsakingas tiek prieš fizinius, tiek prieš kitus juridinius asmenis, tačiau poreikis taikyti priverstinio pobūdžio priemones įrodo tokio subjekto abejingumą ne teismui, kaip institucijai, o visai valstybei, nes Konstitucijos 109 straipsnis nurodo, jog teismas priima sprendimus Lietuvos Respublikos vardu. Antroji priežastis – juridinis asmuo turi platesnes materialines galimybes, todėl neteisinga ir neproporcinga tokio paties dydžio baudas taikyti tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims.

Išieškotojo pareiga pateikti pakankamai duomenų apie išieškotiną daiktą, pasižymintį individualiais požymiais. Šis klausimas buvo keliamas 2004 metų rugsėjo 13 dienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje, kurioje kasacinis teismas nurodė, jog išieškotojas turintis interesą, kad daiktai atitektų jam, privalėjo imtis priemonių šiuos daiktus tinkamai identifikuoti. Išieškotojui pateikus tik daiktų pavadinimą ir vertę bei nenurodžius jokių požymių, leidžiančių individualizuoti išieškomus daiktus, teiginys, kad daiktai yra individualiais požymiais apibrėžti ir nepakeičiami laikytinas akivaizdžiai nepagrįstu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, išieškotojas siekdamas, kad jo reikalavimai būtų tinkamai ir operatyviai patenkinami, turi būti aktyvus.

Vykdyto tvarkos pakeitimo galimybė. Vykdyto tvarkos pakeitimas sietinas su išieškotojo teise gauti piniginę kompensaciją už skolininko prarastą arba netinkamos būklės išieškoma daiktą. Pasikartotina, jog vykdyto tvarkos pakeitimas galimas tik išimtiniais atvejais, kuomet dėl objektyvių priežasčių sprendimo įvykdymas natūra yra neįmanomas.

Taigi, vykdomieji dokumentai, kurių pagrindu skolininkas įpareigojamas perduoti teismo sprendime numatytus daiktus išieškotojui yra nukreipiami į daiktą, kaip į objektą, todėl svarbus daikto tapatumo, komplektiškumo užtikrinimas. Jei teismo sprendimo įvykdymas objektyviai nėra įmanomas - įstatymas numato vykdyto tvarkos pakeitimo galimybę. Pažymėtina, jog esant galimybei teismo sprendimą objektyviai įgyvendinti, tačiau daikto būklė yra sumažėjusi, vykdyto tvarka nėra keičiama, siekiant užtikrinti sprendimo stabilumą bei privalomumą.

3.4. Sprendimų, susijusių su įkeldinimo bei iškeldinimo veiksnių atlikimu, vykdyto ypatumai

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog teismo sprendimu įpareigojus skolininką perduoti nekilnojamąjį turtą išieškotojo nuosavybėn, teismo sprendime nurodytas teisių gynimo būdas bus laikomas tinkamai įvykdytu, kai turto savininkas galės laisvai įgyvendinti įstatyme – CK 4.37 straipsnyje įtvirtintas nuosavybės teises (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje). Vis dėlto, analizuojant vyraujančią teismų praktiką, randama atvejų, kuomet skolininkas sąmoningai trukdo nekilnojamojo daikto savininkui naudotis jam priklausančiomis teisėmis. Trukdymas gali pasireikšti įvairaus pobūdžio veiksmais, pavyzdžiui, savo daiktų nepašalinimas iš išieškotojui priklausančių patalpų.

Toliau šiame poskyryje aptarsime teismo sprendimo, susijusio su priverstiniu įkeldinimu ir/ar iškeldinimu iš gyvenamųjų vykdyto ypatumus. Didesne apimtimi bus nagrinėjamas skolininko iškeldinimo klausimas dėl vyraujančio poreikio užtikrinti socialinę apsaugą.

Privalomi subjektai. Įstatymas numato, jog priverstinio iškeldinimo atveju būtinas skolininko dalyvavimas, o įkeldinimo – išieškotojo.

Iškeldinamojo dalyvavimas iškeldinimo procedūroje yra numatytas Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro dokumente No. 25/Rev.1. Minėtame dokumente rašoma, kad vykdamas iškeldinimo procedūrą turi būti užkirstas kelias bet kokiems žmogaus teisių pažeidimams, o draudimas iškeldinamajam dalyvauti procedūroje arba jo dalyvavimo neužtikrinamas ir sąlygotų tokių teisių pažeidimą. Subjektui nedalyvaujant iškeldinime yra

pažeidžiama žmogaus teisė į savo asmeninius daiktus, kurie gali turėti ne tik materialinę, tačiau ir aukštą moralinę vertę, todėl išskeldinamojo daiktus tvarkant svetimiems asmenims, išskeldinamasis negalėtų įsitikinti, kad šie daiktai būtų saugūs.

Kai vykdoma įkeldinimo procedūra taip pat turi dalyvauti įkeldinamasis. Išieškotojas turintis interesą naudotis nuosavybės teise priklausančiu nekilnojamu turtu turi būti aktyvus siekiant jo reikalavimo patenkinimą realizuoti. Jei išieškotojas nerodo iniciatyvos naudotis jam priklausančiomis teisėmis, niekas negali to padaryti už jį: nei teismas, nei antstolis. Būtent dėl asmeninio intereso dominavimo, įkeldinimo veiksmai išieškotojui nedalyvaujant yra negalimi.

Papildomi subjektai. Skolininkui atsisakius atlaisvinti patalpas, galimas policijos, kaip papildomo subjekto, įsitraukimas. Šio subjekto paskirtis – vykdymo proceso metu kylančių kliūčių pašalinimas. Tiesa, nors teisės normos nereglamentuoja draudimo panaudoti fizinę jėgą skolininko atžvilgiu, tačiau akcentuotina, jog tarptautiniai teisės aktai nurodo, jog fizinės prievartos taikymas turėtų būti taikomas vadovaujantis būtinumo bei proporcingumo principais bei nesant galimybės kitaip pasiekti efektyvaus vykdymo proceso užtikrinimo.

Nepilnamečių asmenų apsauga išskeldinimo procese. Nors šiame rašto darbe buvo nemažai kalbėta apie vaikų teisių apsaugą, tačiau EŽTT bei Lietuvos teismų praktika formuojama ta linkme, jog vaikų apsauga negali kliudyti asmenims, kurie teisėtai naudojami nuosavybės teise, užtikrinti savo interesų įgyvendinimo.

Interesų derinimo klausimas neturėtų būti prilyginamas vaikų teisių apsaugos pažeidimui. CPK 38 straipsnio 1 dalis numato, kad asmuo visišką civilinį veiksnumą įgyja tik pasiekus įstatyme numatytą aštuoniolikos metų amžiaus ribą, vadinasi iki šio amžiaus, tikėtina, asmuo neturėdamas nei turto, nei pinigų, negali pasirūpinti savo būtinųjų poreikių patenkinimu. Pasikartotina, jog pareigas vaikų atžvilgiu pirmiausia turi tėvai – jie yra atsakingi už stabilumo ir gyvenamojo būsto vaikui užtikrinimą. Vis tik, valstybė, užtikrindama *salus populi suprema lex esto* (lot. žmonių gerovė – aukščiausias įstatymas) principo įgyvendinimą yra numačiusi poreikį derinti abiejų byloje dalyvaujančių pusių interesus. Šiuo klausimu įstatymas yra numatęs vykdymo atidėjimo institutą. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad teismo sprendimo dėl išskeldinimo iš gyvenamųjų patalpų vykdymo atidėjimas, numatant racionalų 3-6 mėnesių terminą, yra vienas iš nepilnamečio vaiko teisės į būstą apsaugos būdų (Alytaus apylinkės teismo 2019 m. sausio 10d. nutartis civilinėje byloje).

Vykdymo atidėjimas. Teismo teisė išdėstyti ar atidėti sprendimo įvykdymą kasacinio teismo praktikoje vertinama kaip teismo prerogatyva nustatyti skolininkui lengvatinių

terminą įvykdyti prievolę, kurią skolininkas įpareigotas vykdyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu, jeigu egzistuoja itin nepalankios aplinkybės teismo sprendimo įvykdymui, pavyzdžiui, teismo sprendimo įvykdymas sąlygotų skolininkui itin sunkias finansines pasekmes (Panevėžio apygardos teismo 2019 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje).

Vykdyto atidėjimas sietinas su poreikiu užtikrinti išskeldinamajam konstitucinę teisę į būstą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992) bei socialinę apsaugą: asmuo negali būti paliekamas likimo valioje, be būsto, be pinigų, esant sunkiems sveikatos sutrikimams ar blogoms klimato sąlygoms. Šiuo klausimu pastebėtina, jog vykdymo operatyvumas siejasi su tuo, kaip greitai yra užtikrinamas socialinio būsto suteikimas.

Vis dėlto, vykdymo atidėjimo instituto taikymas neturėtų pažeisti lygiateisiškumo principo taikymo vykdymo procese, kuris sąlygotų teisėtų interesų disbalansą.

Turto apsauga. CPK 766 straipsnyje reglamentuota išskeldinamo asmens turto apsauga nustatant, jog skolininkui asmeniškai nedalyvaujant atliekant išskeldinimo veiksmus, turto apsaugą turi užtikrinti antstolis tiksliai aprašydamas, įkainodamas išskeldinimo patalpoje esantį turtą bei patikėdamas jo saugojimą arba turto saugotojui, arba saugodamas daiktus asmeniškai. Skolininkui nepareiškus noro įstatymo numatyta tvarka atgauti jam priklausančių daiktų per trijų mėnesių laikotarpį, antstolis įgyja teisę šiuos daiktus realizuoti.

Taigi, teismų sprendimų, susijusių su įkeldinimo bei išskeldinimo veiksmais vykdymas yra glaudžiai susijęs su nuosavybės teisės įgyvendinimu. Siekiant realizuoti tokio pobūdžio teismo sprendimus išlieka svarbus socialinės bei vaikų interesų apsaugos užtikrinimo klausimas, kurio pagrindu įstatymas numato galimybę taikyti vykdymo atidėjimo institutą. Darytina išvada, jog vykdymo veiksmų operatyvumui įgyvendinti reikšminga yra tai, kaip greitai yra užtikrinamas socialinio būsto suteikimas.

3.5. Sprendimų gražinti į darbą ir pakeisti atleidimo iš darbo formuluotę vykdymo ypatumai

CPK 772 straipsnis reglamentuoja nepiniginio pobūdžio teismo sprendimo, susijusio su darbo santykiais, vykdymą. Toliau aptariamai vykdymo proceso ypatumai, siekiant realizuoti tokio pobūdžio teismo sprendimus.

Dėmesys darbuotojo interesų apsaugai. Viena iš darbo teisės funkcijų – apsauginė. Didelis dėmesys yra skiriamas siekiant apriboti darbdavio, kaip stipresnės susiklosčiusių santykių šalies, savivalę darbuotojų atžvilgiu. Savivalė ribojama ne tik dėl darbo laiko, viršvalandžių, teisingo piniginio atlygio, bet taip pat dėl neteisėto ir nepagrįsto atleidimo.

Darbo ginčų komisija. Darbo ginčams įstatymas numato privaloma ikiteisminę procedūrą bei pareigą kreiptis į darbo ginčų komisiją tiek dėl kolektyvinių, tiek dėl individualių darbo ginčų. Darbo ginčų komisijos priimtas sprendimas, jeigu darbuotojas ir darbdavys su juo sutinka ir nesikreipia į teismą, yra vykdomasis dokumentas, vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, 2016). Taigi, sprendimų susijusių su darbo santykiais ypatumas - vykdymo veiksmai gali būti pradami ne tik teismo, bet taip pat ir darbo ginčų komisijos sprendimų pagrindu.

Gynybos būdai. Pagrindinis išieškotojo gynybos būdas – reikalauti grąžinti į darbą arba pakeisti atleidimo iš darbo formuluotę. Šiuo klausimu galima rasti panašumo su CPK 771 straipsnyje įtvirtintais teismo sprendimais, kuomet skolininkas yra įpareigojamas atlikti tam tikrus veiksmus. Vis dėlto, manytina, jog bylų dėl darbo santykių atskyrimas vykdymo procese yra nulemtas šių santykių atskirumo: darbo teisė yra atskira privatinės teisės šaka, reguliuojanti sutartinius darbo santykius, o šių santykių teisinis reguliavimas įtvirtintas LR darbo kodekse (toliau tekste – DK). DK 3 straipsnio 2 dalis numato, kad jeigu yra šio kodekso ir kitų įstatymų prieštaravimų, taikomos darbo kodekso normos, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas pirmenybę suteikia kitų įstatymų normoms. Taigi, pirmenybė yra teikiama darbo kodekso teisiniui reguliavimui: darbo sutarčių aiškinimui negali būti taikomos CK numatytas teisinis sutarčių reglamentavimas.

Analizuojant darbo bylose sprendimų neįvykdymo pasekmes galima pastebėti vyraujančio teisinio reglamentavimo nesuderinamumą. DK 232 straipsnio 1 dalis numato, kad darbdaviui nevykdant darbo ginčų komisijos arba teismo sprendimo ar nutarties, darbuotojo prašymu darbo ginčų komisija priima sprendimą skirti darbdaviui iki 500 eurų baudą už kiekvieną praleistą savaitę nuo sprendimo (nutarties) priėmimo dienos iki įvykdymo dienos, bet ne ilgiau kaip už šešis mėnesius. Tuo tarpu CPK 772 str. turinys yra prieštaringas bei numato teismo teisę priimti nutartį išieškoti darbuotojui atlyginimą už priverstinės pravaikštos laiką arba išmokėti neteisėtai perkeltam į kitą darbą darbuotojui darbo užmokesčio skirtumą už visą laiką nuo sprendimo priėmimo dienos iki jo įvykdymo dienos. Kaip teisingai pastebima 2021 metų rugsėjo 28 dienos Kauno apygardos teismo nutartyje, ši CPK nuostata atitinka iki 2017 m. liepos 1 d. galiojusios redakcijos DK 303 straipsnio kurtą teisinį reglamentavimą, kuris buvo pakeistas patvirtinus naujos redakcijos DK ir darbdaviui taikomą sankciją susiejus ne su darbuotojo darbo užmokesčiu, bet su įstatyme nustatyto maksimalaus dydžio bauda (Kauno apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje). Todėl atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, jog

būtų tikslinga inicijuoti CPK 772 straipsnio pakeitimą bei užtikrinti teisinio reglamentavimo suderinamumą.

Taigi, vykdymo procesas, susijęs su darbo santykiais, dėl šių santykių atskirumo, nemaža dalimi yra reglamentuojamas DK įtvirtintomis normomis. Pagrindinis įstatyme įtvirtintas išieškotojo gynybos būdas ginčiuose darbo bylose – reikalauti grąžinti į darbą arba pakeisti atleidimo iš darbo formuluotę.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Teisinės taikos užtikrinimas bei *restitutio in integrum* (lot. *pradinės būklės atkūrimas*) principo įgyvendinimas asmens, kurio teisės buvo pažeistos atžvilgiu – tai tikslas, jungiantis civilinį bei vykdymo procesą. Vis dėlto, nors tam tikras šių procesų dualumas yra ganėtinai ryškus: civilinis procesas sietinas su teisingumo vykdymu, o vykdymo procesas – su teisingumo įgyvendinimu, šių procesų sąsajumas yra kur kas akivaizdesnis. Tai patvirtina ir rašto darbe aptarti bruožai pagrindiniai vykdymo proceso bruožai: teismo dalyvavimas, vyraujantis mišrus teisinio reguliavimo metodas, taikomi principai,
2. Nors įstatymas tiesiogiai nereglementuoja, tačiau teismų praktikoje yra atskleidžiamas teismo sprendimų skirstymas į turtinio bei neturtinio pobūdžio teismo sprendimus. Šį skirstymą sąlygoja ieškovo ieškinyje pareiškiamo reikalavimo ryšys su finansiniais interesais. Ieškovo reikalavimų pobūdis tiesiogiai lemia skirtingų vykdymo ypatumų taikymą.
3. Nematerialus nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų pobūdis sąlygoja sunkesnę vykdymo proceso įgyvendinimą. Piniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymą spartina automatizuota vykdomųjų dokumentų paskirstymo sistema. Be to, piniginių vykdomųjų dokumentų vykdymas gali būti pradedamas greičiau, nes vykdomųjų dokumentų pagrįstumą antstolis patikrina dar priimdamas vykdomuosius dokumentus vykdymui, o nepiniginio pobūdžio pirmiausia turi priimti vykdomąjį dokumentą, ir tik tuomet, susipažinęs su abiejų šalių pozicijomis ir nustatęs teismo sprendimo neįvykdymo faktą, turi imtis realių vykdymo veiksmų. Trečiasis piniginio pobūdžio vykdomųjų dokumentų įgyvendinimą lengvinantis veiksnys – ekonominio turinio reikalavimas, lemiantis galimybę pritaikyti platesnius vykdymo veiksmus bei labiau užtikrinti vykdymo privalomumą.
4. Analizuojant atskiras nepiniginio pobūdžio sprendimų rūšis buvo nustatyta, kad šiems teismo sprendimams užtikrinti taikytinos tik dvi iš devynių priverstinio pobūdžio priemonių, numatytų LR civilinio proceso kodekso 624 straipsnio 2 dalyje. Pagrindinis operatyvų teismo sprendimo vykdymą skatinantis veiksnys – baudos skyrimas. Vis dėlto, manytina, jog baudų skyrimo tvarka nėra pakankamai efektyvi, nes:
 - 4.1. Įstatymas nenumato savalaikės baudos skyrimo tvarkos, kuri užtikrintų veiksmingą sprendimo įvykdymą. Teismų praktikoje formuojama baudų skyrimo tvarka, numatanti, jog sankcijos gali būti skiriamos skolininkui jau įvykdžius teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje numatytą įpareigojimą, prieštarauja tikslui užtikrinti

- vykdymo proceso efektyvumą. Išieškotojo teisė į satisfakciją už uždelstą sprendimo įvykdymą rašto darbe nekvestionuojama, tačiau manytina, jog detalesnis bei griežtesnis baudos skyrimo reglamentavimas būtų reikšmingas operatyviau užtikrinant pažeistų teisių gynybą bei vykdymo proceso efektyvumo užtikrinimą.
- 4.2. Įstatymas numato fiksuotą baudos dydį. Užsienio praktikoje taikytina auganti baudų skyrimo tvarka, kuria yra siekiama užtikrinti balansą tarp prievolės nevykdymo termino bei piniginės baudos dydžio. Tokia sistema laikytina veiksmingesne dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, jei nustatytas baudos dydis nepakankamai skatina skolininką įvykdyti teismo sprendimą, tai įrodo, jog pritaikytos priemonės nėra užtektinai veiksmingos, o pats vykdymo procesas nėra efektyvus. Antroji priežastis – išieškotojo teisė į teisingą satisfakciją: neturtinių interesų gynimo klausimas yra itin jautrus laikui, todėl manytina, jog kuo ilgiau yra neužtikrinama pažeistų neturtinių teisių gynyba, tuo didesnė turėtų būti asmens teisė į proporcingo bei teisingo dydžio kompensaciją.
- 4.3. Taikomos vienodo dydžio sankcijos tiek už piniginių, tiek už nepiniginių sprendimų nevykdymą. Pats neturtinių teisių pobūdis reikalauja didesnės apsaugos taikymo, nes esant neturtinių asmens teisių pažeidimui sunkiau užtikrinti *restitutio in integrum* (lot. *pradinės būklės atkūrimas*) principo įgyvendinimą.
- 4.4. Skiriamos vienodo dydžio baudos neatsižvelgiant į tai, ar skolininkas yra fizinis, ar juridinis asmuo. Specifinė juridinių asmenų padėtis visuomenėje, glaudūs ryšiai tiek su fiziniiais, tiek su kitais juridiniais asmenimis įpareigoja šį subjektą elgtis teisiškai atsakingai. Juridinis asmuo atsisakydamas vykdyti teismo sprendimą rodo abejingumą ne teismo, kaip institucijos, o visos valstybės atžvilgiu, nes LR Konstitucijos 109 straipsnyje nurodoma, jog teismai teisingumą vykdo Lietuvos Respublikos vardu. Be to, juridinis asmuo laikytinas platesnes materialines galimybes turinčiu subjektu, todėl vienodų sankcijų taikymas kaip fiziniams asmenims ne tik pažeidžia proporcingumo principo įgyvendinimą, bet taip pat gali būti nepakankamai veiksmingas tokių subjektų atžvilgiu.
5. Sunkiausiai įgyvendinami vykdymo veiksmai – šeimos bylose. Valstybė, siekdama apsaugoti nepilnamečių asmenų interesus bei gindama viešąjį interesą, turi pareigą taikyti specifinius ypatumus vykdymo procese. Teismo sprendimo įgyvendinimą galėtų paspartinti privalomas poteisminės mediacijos institutas – teisinės santarvės atkūrimas taikiu būdu – nes, tikėtina, sąlygotų mažėjančią poreikį taikyti priverstinio vykdymo priemones. Taip pat, teismo sprendimas galėtų būti įgyvendinamas operatyviau, jei vaiko perdavimo arba bendravimo tvarkos nustatymo atvejais

nepilnamečiam asmeniui būtų suteikiama savalaikė psichologo pagalba. Vaiką emociškai paruošus priverstinio pobūdžio vykdymo veiksams būtų išvengiama emocinio šoko, stipraus pasipriešinimo, būtų rečiau taikomas vykdymo veiksmų atidėjimas.

6. Vykdyto procesas susijęs su darbo santykių bylomis nemaža dalimi yra reglamentuojamas LR darbo kodekse įtvirtintomis teisės normomis. Nuo 2017 metų liepos 1 dienos įsigaliojus naujai LR darbo kodekso redakcijai buvo patvirtinta nauja sankcijų už teismo arba darbo komisijos sprendimų nevykdymo tvarka nustatant maksimalaus dydžio baudą bei atsisakant prieš tai galiojusios sankcijos, sietinos su darbo užmokesčiu. Šiuo metu galiojantis LR civilinio proceso kodekso 772 straipsnis atitinka iki 2017 m. liepos 1 d. galiojusio LR darbo kodekso reglamentavimą. Atsižvelgiant į tai, šio baigiamojo rašto darbo autorė siūlo inicijuoti Civilinio proceso kodekso 772 straipsnio pakeitimą bei užtikrinti teisės aktų suderinamumą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai norminiai teisės aktai

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, Nr. 40-987.
2. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (1989). *Valstybės žinios*, Nr. 60-1501.
3. UN Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) *Fact Sheet No. 25 (Rev.1). Forced Evictions*, 2014, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/docid/5566d6744.html> [žiūrėta 2022 m. kovo 19 d.].
4. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016). *EUR-Lex Europos Sąjungos oficialus leidinys*, C 202/389.

Lietuvos norminiai teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, Nr. 33-1014.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, Nr. 74-2262.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 36-1340.
8. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 64-2569.
9. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2016). *Valstybės žinios*, Nr. 23709.
10. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996). *Valstybės žinios*, Nr. 33-807.
11. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, Nr. 53-2042.
12. Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas (2008). *Valstybės žinios*, Nr. 87-3462.
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymas „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ (2005). *Valstybės žinios*, Nr. 130-4682.
14. Valstybinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymas „Dėl apžvalgos dėl valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritorinių vaiko teisių apsaugos skyrių praktikos veiksmų vykdymo procese patvirtinimo“ (2019).

Specialioji literatūra

15. Bagdanskis, T., Bužinskas G., Grigonienė R. (2016). *Darbo teisės principai ir jų taikymas Lietuvos teismų praktikoje* [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:

- [https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16223/Darbo-teis%
c4%97s-principai-elektroninis.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16223/Darbo-teis%c4%97s-principai-elektroninis.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [žiūrėta 2022 m. kovo 25 d.].
16. Cirtautienė, S. (2007). *Šiuolaikinė neturtinės žalos atlyginimo kaip civilinių teisių gynimo būdo koncepcija*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 17. Driukas, A., Valančius V. (2007). *Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
 18. Kalverš, R. (2002). *Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas*. Vilnius: Saulužė.
 19. Laužikas, E., Mikelėnas V., Nekrošius V. (2003). *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia.
 20. Laužikas, E., Mikelėnas V., Nekrošius V. (2005). *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Vilnius: Justitia.
 21. Nekrošius, V. (2002). *Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai*. Vilnius: Teisė, 43, 152-163.
 22. Nekrošius, V. (2012). *Viešojo intereso gynimas civiliniame procese ir Konstitucinio teismo doktrina*. Vilnius: Jurisprudencija 19(3), 1101–1110.
 23. Stauskienė, E. (2006). *Teismo vaidmuo vykdymo procese*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 24. Stauskienė, E. (2007). *Teisinė vykdymo proceso prigimtis*. Vilnius: Jurisprudencija, 1(91), 72–77
 25. Stauskienė, E. (2008). *Teisinių santykių subjektai vykdymo procese*. Vilnius: Jurisprudencija, 7(109), 39–46
 26. Stauskienė, E., Višinskis, V. (2008). *Teismo sprendimų vykdymas*. Vilnius: Saulelė.
 27. Stauskienė, E., Višinskis, V. (2010). *Proceso pagreitinimo priemonės CPK projekte*. Iš: Pakalniškis, V. ir kt. (2010). *Teisė į teisminę gynybą civilinio proceso reformos kontekste*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 28. Tamošiūnienė, E., Kudinavičiūtė-Miachailovienė, I. (2013). *Šeimos bylų nagrinėjimo ir teismo sprendimų vykdymo ypatumai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 29. Vaišvila, A. (2000). *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia.
 30. Višinskis, V. (1999). *Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Lietuvos teisės akademija. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.

31. Višinskis, V. (2006). *Teismo sprendimo vykdymo vieta*. Vilnius: Jurisprudencija (79), 128–137.
32. Višinskis, V., Kirkutis, M. (2020). *Antstolių institucinės veiklos pokyčiai*. Iš: Jakulevičienė, L., Sinkevičius, V. (red.) (2020). *Lietuvos teisė 2020: esminiai pokyčiai. II dalis* [interaktyvus]. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 72-81. Prieiga per internetą: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17064/Lietuvos_teise_2020_II%20dalis.pdf?sequence=1&isAllowed=y [žiūrėta 2022 m. kovo 10 d.].
33. Žalimas, D. ir kt. (2020). *Oficialioji konstitucinė doktrina: svarbiausios nuostatos, 1993–2020* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/data/public/uploads/2020/10/oficialioji-konstitucine-doktrina-web.pdf> [žiūrėta 2022 m. kovo 6 d.].

Tarptautiniai teismų sprendimai

34. *Tchokontio Happi prieš Prancūziją* [EŽTT], Nr. 65829/12, [2015-04-09]. ECLI:CE:ECHR:2015:0409 JUD006582912.
35. *Hornsby prieš Graikiją* [EŽTT], Nr. 18357/91, [1997-03-19]. ECLI:CE:ECHR:1997:0319JUD001835791.

Lietuvos teismų sprendimai

36. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, Nr. 91-2289.
37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ galiojimo sustabdymo laikinasis įstatymas atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją“. Valstybės žinios, Nr. 104-2645.
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios, Nr. 85-2382.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. konsultacija Nr. A3-78.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. balandžio 1 d. konsultacija Nr. A3-102.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-437/2004.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-530/2006.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-381/2008.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-595/2008.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-218/2009.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-362/2010.
47. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2010 m. gruodžio 15 d. Bendrųjų klausimų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apžvalga Nr. AC-34-2. Teismų praktika Nr. 34.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-203/2011.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-264/2011.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-291/2011.
51. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2011 m. birželio 30 d. Nepilnamečių turtinių teisių apsauga paveldėjimo teisiniuose santykiuose, apžvalga. Teismų praktika Nr. 35.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugpjūčio 8 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-340/2011.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-513/2012.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. gruodžio 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-542/2012.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 6 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-271/2013.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-520/2013.

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-316/2014.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-467/2014.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-5-695/2015.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-107-687/2015.
61. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (2015). Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos apžvalga. 2015 m. balandžio 1 d. – 2015 m. birželio 30 d. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/eztt-praktikos-apzvalga-2015-m-balandis-birzelis.pdf> [žiūrėta: 2022-03-02].
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-570-701/2015.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-345-378/2016.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-394-684/2016.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-401-916/2016
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-67-313/2017.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-32-248/2018.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-82-687/2018.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-127-403/2018.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-160-378/2019.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-300-823/2019.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-379-701/2019.

73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-35-969/2020.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85-403/2020.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-182-916/2020.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-219-701/2020.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-412-916/2020.
78. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (2020). Teismų praktika. Biuletenis Nr. 53. 2020 m. sausis – birželis. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.lat.lt/data/public/uploads/2021/02/teismu_praktika_nr_53.pdf [žiūrėta: 2022-02-15].
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-168-695/2021
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-12-403/2021.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-157-916/2021.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-207-378/2021.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje e3K-3-89-916/2021.
84. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje e2-22-302/2022.
85. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje e2A-534-580/2017.
86. Kauno apygardos teismo 2019 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje e2A-1504-259/2019.
87. Panevėžio apygardos teismo 2019 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje e2S-659-544/2019
88. Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje e2A-373-945/2020.

89. Kauno apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje 2A-1333-945/2021.
90. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje 2S-882-618/2021
91. Šiaulių apylinkės teismo 2014 m. spalio 31d. nutartis civilinėje byloje 2-9426-907/2014.
92. Šiaulių apylinkės teismo 2016 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje 2YT-5677-949/2016
93. Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje 2YT-2675-772/2017.
94. Šiaulių apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje 2YT-12138-1031/2017.
95. Alytaus apylinkės teismo 2019 m. sausio 10d. nutartis civilinėje byloje e2-540-418/2019.
96. Marijampolės apylinkės teismo 2019 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje e2-180-399/2019.
97. Utenos apylinkės 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje e2YT-3092-758/2020.

Kita praktinė medžiaga

98. The European e-Justice. *Kaip užtikrinti teismo sprendimo vykdymą? Lietuva.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?LITHUANIA&member=1 [žiūrėta 2022 m. vasario 15 d.].
99. The European e-Justice. *Kaip užtikrinti teismo sprendimo vykdymą? Nyderlandai.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?NETHERLANDS&member=1 [žiūrėta 2022 m. vasario 15 d.].
100. The European e-Justice. *Kaip užtikrinti teismo sprendimo vykdymą? Rumunija.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?ROMANIA&member=1 [žiūrėta 2022 m. vasario 15 d.].
101. The European e-Justice. *Kaip užtikrinti teismo sprendimo vykdymą? Slovėnija.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://e-justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?SLOVENIA&member=1

- justice.europa.eu/52/LT/how_to_enforce_a_court_decision?SLOVENIA&member=1 [žiūrėta 2022 m. vasario 15 d.].
102. Verbaitė, G. (2018). *Dveji namai – atsakymas į vaiko gerovės klausimą po skyrybų?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.bernardinai.lt/2018-06-20-dveji-namai-atsakymas-i-vaiko-geroves-klausima-po-skyrybu/> [žiūrėta 2022 m. kovo 10 d.].
103. Lieberman, A. (2019). *Post-Trial Mediation*. In: *Attorney at law magazine* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://attorneyatlawmagazine.com/post-trial-mediation> [žiūrėta 2022 m. balandžio 2 d.].
104. Antstolių rūmai (2020). *Privaloma popteisminė mediacija šeimos bylose – laukiama naujovė* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=2830> [žiūrėta 2022 m. kovo 16 d.].
105. Antstolių rūmai (2020). *Nuo 2021 m. sausio 1 d. – nauja vykdomųjų dokumentų pateikimo tvarka* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.antstoliurumai.lt/antstoliu-funkcijos>. [žiūrėta 2022 m. vasario 18 d.].
106. Antstolių rūmai (2022). *Antstolių statistika: grąžintų skolų kreivė kyla, naujų skolų – leidžiasi* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=2905> [žiūrėta 2022 m. kovo 24 d.].
107. Lietuvos teismai (2022). *Lietuvos teismai. Veiklos rezultatai 2021 m.* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2022/03/teismai2022-taisytas.pdf> [žiūrėta 2022 m. kovo 25 d.].
108. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022). *Vaiko teisių apsauga*. Vilnius: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/about/submissions> [žiūrėta 2022 m. kovo 8 d.].
109. Antstolių rūmai. *Kaip teoriškai įtvirtintą psichologo pagalbą paversti veiksminga praktika šeimos bylose?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.antstoliurumai.lt/index.php?id=560&page=6> [žiūrėta 2022 m. kovo 18 d.].

SANTRAUKA

Nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumai

Rusnė Valytė

Šiame baigiamajame rašto darbe analizuojami nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo ypatumai, nagrinėjant vyraujančią teisinę reguliavimą, teisės doktriną, teismų praktiką. Ši tema labiausiai susijusi su poreikiu saugoti asmenų neturtines teises, todėl reikšmingas efektyvus teisinės sistemos funkcionavimas, kuris padėtų užtikrinti konstitucinių vertybių tinkamą apsaugą, pažeistų teisių veiksmingą gynybą. Nagrinėjant šią baigiamojo rašto darbo temą yra siekiama atskleisti neturtinių teisių ryšį su asmens emociniais išgyvenimais, jautrumą laiko atžvilgiu bei tai sąlygojančią poreikį itin efektyviai bei operatyviai ginti pažeistus neturtinio pobūdžio interesus.

Darbe lyginamosios analizės būdu yra analizuojama neturtinio pobūdžio teismo sprendimų vykdymo tvarka lyginant su turtinio pobūdžio teismo sprendimų vykdymu. Piniginio pobūdžio teismo sprendimai vykdymo procese turi pranašumą dėl vyraujančio materialaus reikalavimo pobūdžio, priešingai nei teismo sprendimai, neturintys ekonominio turinio. Nagrinėjami atskiri vykdymo proceso etapai: vykdomųjų dokumentų pateikimo, priėmimo vykdyti tvarkos skirtumai, analizuojamos skirtinga priverstinio vykdymo tvarka bei naudojamos priemonės. Darbo temoje nagrinėjant skirtingas nepiniginio pobūdžio teismo sprendimo rūšis yra siekiama išanalizuoti kiekvieno neturtinio teismo sprendimo vykdymo specifiką bei nustatyti įstatyme įtvirtintų vykdymo proceso ypatumų pakankamumą siekiant veiksmingai bei operatyviai apginti pažeistas neturtinio pobūdžio teises. Atlikta analizė leidžia padaryti išvadas, kodėl nepiniginio pobūdžio teismo sprendimų vykdymas yra sudėtingesnis piniginio pobūdžio sprendimų atžvilgiu bei aptarti galimas priemones, kurios galėtų būti veiksmingos siekiant efektyviau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių bei užtikrinti neturtinių teisių gynybą.

SUMMARY

Peculiarities of Enforcement of Non-Monetary Decisions

Rusnė Valytė

In this final thesis non-monetary court decisions enforcement procedure peculiarities are analyzed by examining the prevailing legal regulation, legal doctrine and case law. This topic is mainly related with demand to protect individual's natural rights, so it is really important for functioning of the legal system, which helps protecting constitutional values and protecting violated rights, to be efficient. While exploring this topic main aim is to reveal a close connection between non-pecuniary rights and individual's emotional experiences, sensitivity to time and the need to protect violated non-material interests very effectively and expeditiously.

This thesis analyzes the procedure for the enforcement of judgments of a non-pecuniary nature in comparison with the enforcement of judgments of a pecuniary nature using method of comparative analysis. Monetary court decisions in the enforcement process, have a superiority because of their monetary requirement nature contrary to court decisions, that do not have economic content. In this article separate stages of the enforcement process are analyzed: differences in the procedure for submission and acceptance of enforcement documents, different enforcement tools and procedures are being reviewed. While reviewing different non-monetary court decision types it is aimed to ascertain each non-material court decisions execution specifics and establish sufficiency of the peculiarities of the enforcement process established by law in order to effectively protect the violated non-property rights. Analysis performed: explains why non-monetary decisions are harder to execute than monetary decisions, also lets to survey possible enforcement measures, that may be effective in order to restore peace between dispute parties and ensure efficient non-monetary rights protection.